

कवि

तपस्वताज
दोषक्षयवत्
महालासाविभ्रात
नजनेव
NEW
गार

थो थो विषयया लय्पो

दृग्दृश

सम्पादक व प्रकाशक

दृग्दृशस्थापक

भरत साःमि

हृदयराम सिंह

थी थी विषयया लय्पौ

ल्याः १० * ने. सं. ११०६ दिल्ली * दे ३

धलः

गन्तव्य पारिभाषित याय् वा- ३

केशवमान

फिसःया लः- ५

पुष्कर माथेमा

व्यांचा स्यानाः जुइगु दुःख- ७

शुसिल

नायावंगु ल्वहं- ८

अमृता प्रीतम

मल्ल जुजुपित इहिपाभा धलःपौ- १३

चुन्दा वज्राचार्य

रमेश मधु : छद्म रहस्यवादी कवि- १६

इन्द्रमाली

सन १९८५ व अफ्रिका- २५

सुरभ

पिरिजाया मुल्याहा जि मखन- २७

जगदीश चित्रकार

२ साल व जि- ३०

बुद्ध साय्मि

वसुधैव कुटुम्बकम् रहस्यमय जीवन- ३४

मय्जु गंगा मल्ल

सामयिक सन्दर्भ- ३८

चिवाखं

मितव्ययिता

थी थी ज्याकुथी छगू सरकारी सूचं वल-
हो खर्च या । व सूचनं ज्याकुथियां हामा तय्त
इतःमितः कंकल ।

प्यख्यरं वःगु सः न्यनाः नेता, योजनाविद व
मू ज्याकुथिया हामात छथाय् मुन ।

व पुचलय् छम्हेसिनं थःगु बिचाः प्वंकल-
की थथे अनौपचारिक मुनाः जक मजिल । औप-
चारिक नक्सां सेमिनार याय्गु वरु गबलय्, गन
याय्गु खः, सहलह याय्माल ।

वइगु खं दीवं छद्म मनुखं ह्लाः ब्वय्कल-
थ्व सेमिनार सोल्टी याःसा वेस जुइ ।

वइगु व प्रस्तावयात अन मुनाच्चंपि दक्वसिनं
टेबुल थानाः समर्थन यात ।

इमिगु थ्व पहः स्वयाः छद्म मनु जरुक्क दन ।
अले मितव्ययिताया सेमिनार सोल्टी जुइन धकाः
पारा पारा हालाः अनं पिहांवन ।

व अथे हालाः वंगु खनाः अन मुनाच्चंपि हरर
ल्लिल- मानों वय्यात गिजय् याय् थें ।

-- दुर्लभलाल सिंह

आधुनिक डिजाइनया दराज, खाता,

इसिंग टेबुल, मेच, आदिया नितिं

जिमित लुमंकादिसँ ।

स्थापित उड वर्कस्

रू सतक, येँ ।

ब्रिकपिसं मनंतुं थेँ फर्निचर तयार यानाबीगु जिमिगु विशेषता खः ।

आधुनिक डिजाइनया दराज, खाता,

इसिंग टेबुल, मेच, आदिया नितिं

जिमित लुमंकादिसँ ।

एम. केज्. फर्निचर

बटु, नौमुगः मल्लि

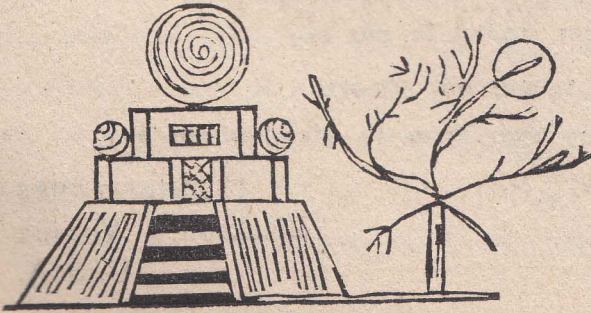
ब्रिकपिसं मनंतुं थेँ फर्निचर तयार यानाबीगु जिमिगु विशेषता खः ।

गन्तव्य परिभाषित याय् वा

-- केशवमान शाक्य

छ्वासे वानातःपि - पवसा मनूत !
छगः छगः आखे जुइमफुवि - श्वपू मनूत !!
मिखाय् हाकु कापतं चिनाः
मुस्याः ज्वनाः गन्तव्यहीन गन्तव्यय् व्वाय् वनाः
पाःलाक्क ध्वं हालेवं हे
गन्तव्य लूगु माःपिइ न्हाः,
श्व दुर्घटनाया दुवातय्
दे वय् माःगुया मूल्यांकन नि याय् वा ।

सके,
होलिया कृतिम मौसम घोषणा यानाः
न्यय् कया हइगु पचुकां छ्वाकः जुयाच्चवना झीसें ।
कल्लय् प्वाः स्याइगु होश मतसे
भटेजुनु कवि धारणां
प्वाः जायकेगु लोभ ब्वलंकाच्चवना झीसे ।
लिसा लिसा कयाः

अज्ञात अर्धं बलात्कार याः गु मांया प्वाथं
जन्म बियाच्वंगु ऐतिहासिक भूमिकाया
इयातु - कु बवबिया जुइ म्वालेमा ।
बिना उत्तरदायित्वया बीर्यपातं संचालित
ध्वपू मनूतयगु संतति ब्वलंके म्वालेमा ।

थःहे दाजु किजापिन्त ब्वानाः

तुच्छ शक्तिया लवः कायगु लोभय्

संक्रामक लवयया दलालीया सन्धी याय् न्ह्यः

ध्व ध्वपूपन गनं उत्पादन जुयाच्वन नि थुइके वा ।

छबथां फे थें इतःमितः कना जुइ न्ह्यः,

पलाःछी त्यनागु लेंपुया गन्तव्य नि परिभाषित वाय् वा ।

घुलं छ्वाका तःगु मिखा घानाः

'लंगूर बुर्जा' या अनिश्चित खाय्लय् थःत पानाः

'माउ लंगूर तिने दबल' या भावुक नाराय्

वादी प्रतिवादी जुइ न्ह्यः,

ध्व नि मूल्यांकन याय् वा, कि

ध्व तिस्सलं ध्वयकागु नारा

गनं त्याः बूया जुलय् कयाच्वनागु मज्जा जकं मखु ला,

सके ध्व झीगु ही - मी

कुलीनतायात स्वाकातय मफुगु सवेदनां

मचाय्क पिचवयाच्वंगु चिद्रोह उक मखुला ?

छ्वासय् वानातःपि पवसा मन्त !

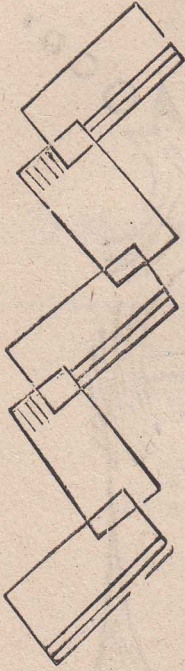
छगः छगः आखें जुइमफुपि - ध्वपू मन्त !!

ध्व दुर्घटनाया दुवातय्

दं वय् मा गुया मूल्यांकन नि याय् वा ।

छबथां फ थ इतःमितः कना जुइ न्ह्यः

पलाःछी त्यनागु लेंपुया गन्तव्य नि परिभाषित वाय् वा ।

18 October 1985
Blacksburg, Virginia
U. S. A.

फिसःया लः

(बाखं)

पुष्कर माथेमा

“जिमिसं मेगु खं मस्यू, स्व बाउ” जिपि मध्ये छहेसिनं जिपिपाखे मिखा जिमिक्क यायां धाल, “क्वाःक्वाःगु ममःया छगू प्लेट वा चियाया छघुतुहे छाया मजुइमा, रेष्टुरेष्टया लुखा दुनेचाहि यंकेहे मा का न्हें !”

“व नं धयाचवनेमाःगु खं खःला ? व थःहेसिनं हे धाइनि । धाहे धाल, स्वालका । तर फरकचें याय्मज्यूका न्हें, गगन !” मेह्य छह्यसिनं नं थःमु स.यात तसय्का हल ।

सकसिनं थःथःगुहे पहलं गगनयात भितुना देखाया-चवन । पासापुचःया दथुइ दक्वसिया तिखाया केन्द्रविन्दु जुयाचवंह्य गगन छयं क्वच्छुकाः मुसुमुसु ह्लिलाचवन । प्रकृति थौं झुक्के जुयाः गगनया ख्वालं सुपांयात पुना-छव थें चवं । गगनया विन्दु विन्दुइ लयता ह्लिलाचवंगु दु । वातावरण हे यइपुस्ते चवं । थौं, दक्वसिया नुगः लयतालं भय्रियाचवंगु दु । व पुचलय् मेपिन्त स्वयाः भन्ना अचः लयताः जितः महसूस जुयाचवंगु दु, कारण गगनया सुख दुख जाःगु अतीत जिगु नुगलय् बिलिबिलि जायाचवंगु दु । वयागु व जिगु सम्बन्ध सगर व सागर थें, जिगु नुग खें वयागु निरति ह्याय्कं दुनेया प्रतिविम्बित हे छलंग, वयागु दुख सुख जिगु निरति चाय्कातःगु सफूति

हे स्पष्ट । अचलय् हे इवाः जुइत्यंगु मुख्स्वां थज्याःगु वया ख्वालय् स्वयाचवंगु तिमिलाया ल्यूनेया खिमिला-तय्सं जितः पुलुपुलु स्वयाचवन ।

स्वनिगलं पिनेया छगू सरूपन परिवारया याकःकाय् गगन, गुह्य वनाः लिहांवःगु स्वय्मखंकहे वया गामय् बाढि वयाः वया परिवारयात बाढि चुइकायंकल । अथे अचानक वःगु बाढि गांयात ला थःगु संहारया मिइ च्याकल, नाभमापं गामं तापाक्क चवनाः आखः स्वयाचवंह्य गगनया जीवनयात नं च्याकेगुली मत्वःतू, शून्य अंतरीक्ष्य चातावनाचवंगु छगू वस्तुतिहे निसहारा जुल- गगन । गगनया जीवनय् सुखया मत पवाक्क सित । परिवारया संज्ञना व अभावया यातनां गगनयात बुलुहुं बुलुहुं ज्यय्कायंकल । क्वथाया बरजाःत धमाधम तंतं वन-डेराया वाः व जीवनया साः व्यवस्था घाय्गु क्रमव् । अखबारया “आधश्यकता” या बिज्ञापन गय्चवं धइगु मस्यूह्य गगन, थौंकह्य अज्याःगु बिज्ञापनय् ह्याउंगु मसि अण्डरलाइन घाय्गु ज्याय् तसकं व्यस्त खनेदु । दसिपौया नक्कल दय्केगु, दरखास्त दस्तुर पुलेगु व ज्याकुथित चाःहिला जुइगुहे गगनया देनकी जुइधुंकल । वया जीवनय् निराशां थ.त मन्हाः मन्हाः जाय्के-धुंकल । गबलें गबलें वं जीवनपाखें पूर्णतया विरक्त जू थें

यानाः खं ह्लानाहय्गु नं यानाहल । तर वयात संज्ञे
यायगु उपाय जिक्के छुं दुगु मखु, व स्वयां नं अण्वः अभाव
व समस्याय् स्वानाच्चं पि मेपि युवातय् पाखे वयनेगु
सिवाय् । अज्याःगु जीवन स्वानाच्चं ह्य वहे छह्य जक
मखु धइगु तथ्यहे वया संतुष्टिया छगु जक आधार
जुयाच्चन ।

गगन - खः थौं वहे गगनया नां अन्तर्वर्ताय्
ताःलाःपि मन्तय्गु नांया धलखय् दुध्याःगु दु । निन्ह
स्वन्ह लिपा हे ताःईनिसें वं मालाच्चंगु नियुक्ति - पौ
वया ह्लानाय् लाः वयत्यंगु दु । तःन्हलिपा वया स्वलय्
ह्लिला पिज्वःगु दु, सुपाचं भुनातःगु आवसय् निभाःद्यः
त्वः थें । पासापि पाखें वयाच्चंगु भितुनायात वया ह्लिलां
लसकुस यानाच्चन । लालुपाते स्वांथें दकमक्क इत्रयाच्चं ह्य
नगनयात व न्ह्यइगुस्सेच्चंगु लकसय् त्वःतावया जिमिसं ।
जि जिगु डायरीया खालिगु पानाय् छध्वः क्रिया -
“फिस या दथुइ प्याःचाःगु कथु ज्वनाः इतमितः
कनाच्चं ह्य गगनं थौं छपासः लः लुइकुगु दु ।”

× × ×

ह्यिगःया लसताया ववाः नुगलं स्वज्याःगु मडुनि,
सुधसिया लुमुगु निभालय् च्वनाः अखवारया हरफतयत
पचिपचि यानाच्चन । मिखा थःगु पहलं दुहां वेंवें छथाय्
न्याः वन - “भिक्काः व्वनादिसं” - छगू हे साललं जि
व्वनायंका - “ह्यिगःया ल्याखय् विज्ञापनय्
सि. नं. य श्री मगनबहादुर नेपाली जुइमाःथाय्
गगनबहादुर नेपाली जूगुलि ” जिगु मिखा बुलुस्से
च्वनावल, अनं लिपाया शब्दत व्वनेमफत जि । म्हतु
जायक पाउंके ई बुयावल । व सुचंया रापं जितः वाथा-
कंका बिल, व सुचंया कयं जितः च्वाचवां सुयाच्चन ।
ह्यिगःया व लसतां भयंभूगु ई जिगु न्ह्याःने थिग इं
वय च्वन । जिगु नुगःया फाकुसेच्चंगु अनुभूतित जिगु
ख्वालय् अयाः वनाच्चंगु भाषाकृतितयसं प्रतिनिधित्वं
यानाच्चन । अखवार इयारभिर यानाः तापाक थयंक
वांछवयाबिया । जिगु नुगः गगनया ववथाय् थयंकेत
हथाय्चाल- छु यानाच्चन जुइ व ? छु वं व्वन जुइला
थ्व सुचं ? ? छु वं थ्व प्रहारयात फय् फइला ? जि लं
पुनाः ववथां पिहांवया, गगनयात लक्ष्य कराः ।

लय् एकसुरय् वनाच्चवम्हेसिया न्ह्यपुइ मात्र गगनया
विषलय् खंत इरुथिरू जुयाच्चन । पलाः भचा अलमलय्
जुल, छपुचः मन्तय्गु कालाकुलु सलय् । जि वा हे मचाः
- जि लानिपुखू सिथय् थ्यनेधुंकूगु जुयाच्चन । तर अन
ह्यिग ह्यिगः स्वयाः भचा मेगुहे कथंया वातावरण दु ।
यक्व हे मन्त मुनाच्चंगु दु, अले लनय् छथाय् जिथाय्
लानाच्चंगु दाग थें छह्य निह्य पुलिसत । अनया गाईं गुईं
पाखें जि सीका कया- छम्हेसिनं आत्महत्या याःगु खं,
सीह्यायात थकाय्धुंकूगु जुयाच्चन । जिगु नुगलं अनुमान
यात - शायद सुं गगन थज्याःह्यहे मन्त जुइ । छह्य
मनुखं धयाच्चन, “छु याय्गु आः, जि खंक खंकहे वार
गयाः छकलं तिन्हयावंगुकाः, तुरुन्त थकाःगु जूसा स्वाइ-
गुला छु थें ? पुलिसयात खवर यायांहे ई वन । थः न
मचाखाचा दुह्य, वयाहे ल्युने तिन्हयावने नं मफत .. ।”
थथेहे थथेहे छुं धयाच्चन वं । नुगः एव.चीमफत, हूलयात
चीकु चीकुं सीह्य तयातःथाय् वना, तपुनातःगु जुयाच्चन ।
पिवाः च्वनाच्चं ह्य प्रहरीयाके न्यना, “सु थें ?”

“मस्यु सु खः । थम्हेसिनं ह्यस्युगु मखु ! सुं जुइ
लभ ट्रेजेडी लाःह्य ।” वा छघातां खनेदय्क प्रहरी
ह्लिलाहल, थयागु इलय् नं ह्लिलेफुह्य- त्वहं नुगः । वहे
प्रहरीं हानं धयायंकल- तलाशि कयाबलय् खल्ती छकू
भवं तइतःगु जुयाच्चन । च्वयातःगु नं दु, “भूलसुधार
यानाः माफि पवंह्यसित जिगु क्षमा- गगन बहादुर
नेपाली ।” जि दुने दुने भास्से जुयावन, कुचा कुचा जुया-
वन, जिगु आत्मा चिच्चाय् दनाहल । तय्युगु कापः दुने
जिह्य गगन ! जिह्य गगनयात नं थौं च्इकायंकल वया
परिवारयात थुइकायंकुगु बाढि । भतिचा विश्वास भतिचा
अविश्वासमा अन्तरद्वन्द्वं जितः कातुमतु काकल । नुगः
जाय्क ह्यिगः जिगु डायरी जन्मकाःगु खंयःत स्वानावल-
“फिसः दथुइ प्याःचाःगु कथु ज्वनाः इतमितः कनाच्चं ह्य
गगनं छपासः लः लुइकुगु दु ।” जि उकी मेगु छुं खंयःत
तनाबिया, “तर व छपासः लः तसकं बिषालु जुयाच्चन ।”

□

व्यांचा स्याना: जुइगु दुःख

-- सुसिल

१९८२ स भारत सरकारं इण्डिया जुलोजिकल सर्वेया सर्वेक्षणं तयार यागु रिपोर्टया आधारय् हरेक राज्यय् व्यांचा लायगु व स्यायगुली नियन्त्रण याय्त सल्लाह व्युगु दु । रिपोर्टय् व्यांचाया ह्यास प्रति चिन्ता नं व्यक्त यानातःगु दु । विशेषज्ञतय् धापू कथं व्यांचिया ह्यास हे पत्निया बृद्धि खः । पति गुम्हेस्यां मलेरिया व फाइलेरिया थें ज्वःगु ग्यानापुगु त्वय् बलंकी । व्यांचां पतिया खेय् मइगु जूगुलि व्यांचा पतितय् शत्रु खः ।

व्यांचिया नं यक्व हे प्राकृतिक शत्रुत दु गथेकि सर्प, कछुवा, क्वः आदि खः । तर थ्व सिवें नं थों कल्लय् मनु हे तःधंहा शत्रु खः । तःगू हे देशय् व्यांचिया ला नयगु या । थों कल्लय् यूरोपीय देसं व्यांचिया माग आपाः हे याःगु दु । भारत व बंगलादेशं, गन अप्वः मात्राय् व्यांचा दु, यूरोपय् निर्यात यानावयाचवंगुदु । सन् १९७८ स भारतं व्यांचिया तुति जक निर्यात यानाः थयंमथयं १ करोड बराबरया विदेशी मुद्रा दुकाःगु दु ।

व्यांचा लखय् व जमीनय् चवनीह्य प्राणी खः उकि व्यांचिके लखय् व जमीनय् चवनीपि जन्तुतयगु गुण दु । उकि व्यांचा न्हाथासं हे याउंक उपलब्ध जू । व्यांचा विषालु मज्जुगुलि अध्ययनया निरति तसकं हे सुविधाजनक प्राणी खः । हानं व्यांचित अणुक हे ता तक स्वाकातय् नं फु । थ्वहे गुणं यानाः संसार न्यकं चिकित्सा सम्बन्धी अध्ययन व्यांचित याइगु खः ।

व्यांचिया जीवन लख शुरु जुइ अर्थात् वा वयगु शुरु

जुलिक व्यांचां हालेगु नं शुरु याइ । वर्षा याम हे इमि मचा थ्वइगु ई खः । बर्खाया इलय् मिसाहा व्यांचां लखय् खेय् थ्वयगु शुरु याइ । मिजंहा व्यांचां सुसाः कुसाः याइ । छुं दिन खेय् नं व्यांचां पिहां वयाः बुलुहुं तःधक जुइ । तःधकःपि व्यांचां लखय् छयंगुलि सासः ह्लाइसा जमीनय् स्वं सासः ह्लाइ तर मचापि व्यांचातय्सं गिजां सासः ह्लाइ । व्यांचिया थ्व सासः ह्लायगु विशेषतां यानाः लखय् नं जमीनय् नं याउंक चवनेफुगु खः । लखय् लाल कायफुसा जमीनय् ति तिन्हयाः वनेफु लिसें वातावरण अनुसार थःगु रंग नं हिलेफु । गुकि यानाः थः शत्रुत पाखें सुरक्षित जुयाः चवनेफत ।

व्यांचां लखय् जुइमाः वा जमीन जुइमा की, पतिया खेय्, न्याया खेय् आदि नयाः प्वाः जायकी । थगु शिकार ज्वनेया निरति व्यांचिया म्यें महत्त्वपूर्ण भूमिका ह्यिती । व्यांचिया म्यें तसकं च्यापच्याप चवं । छुं नं वस्तु म्येया न्हाःने लायवं उकी प्यपुनेधुंकी ।

बंगलादेशया छगू सर्वेक्षण कथं ७ करोड व्यांचा दच्छिया दुने १०० टनं मयाक कीत नयफु । तर लगभग थुलि हे व्यांचा दय्दसं बंगलादेशं निर्यात नं यानाचवंगु दु । व्यांचिया निर्यात वा लायगु ज्यां कीतयगु संख्यां अप्वइगु अर्थे हे नं अनुमान यायफु । व्यांचिया अभावय् कीतय्त नियन्त्रण याय्त की सीगु रासायनिक अप्वः मात्राय् मालीगु स्वाभाविक हे जुइ । व कीटनाशक वासःया प्रयोग वातावरण दूषित जुइगु नं स्वाभाविक हे खः । थुकथं वातावरण स्वच्छ याना तय्या निरति व्यांचा छगू आवश्यक जन्तु सावित जू वः ।

नायावंगु त्वहं

(बाब)

-- अमृता प्रीतम

चाया प्यंगु पहर । शायद, अम प्यंगु पहर सुरू मज्जनि छायाः सा स्वयम्भुया श्व लंय भगवान् द्यायाथाय पूजा वडिपि मन्त प्यंगु पहरय तिनि जू दड । आः ला श्व त्वाथः चाय राजश्री बाहेक मेपि सुं जू मडुनि ।

वःवःगु त्वहंया दथुड त्वाथः अले वहे त्वाथः लिसे खं ह्लाह्ला राजश्रीया पलाः ...

राजश्रीयात थये मतिइ लुयाचवन, श्व त्वाथः व वया पलाःया स्वापू तसकं पुलां, यक्व यक्व पुलां । शायद निसः दे न्ह्याः ...

गुं श्वकाय्चवंगु देगःया झिलिमिलि जब राजश्रीया मिखाय जात, वं मिखा फुति यानाः थःगु स्वाःयात मेखे श्वकल, अले थःगु पलाःयात देगःया ल्युनेपाले लाःगु गुंया ववं वाः वनाचवंगु वसिगाः खसि पाले श्हाकल ...

आः नं तुति पाली स्वयम्भु गुंया त्वाथः दनि तर याहां वनेगु मखसे कुहां वनीगु ...

अचानक राजश्रीया पलाः छगः त्वहंया लिक्क दित, बहे त्वहंयात वः कयाः दनाचवंहा थें ...

जि गन वनाचवना ? राजश्रीया नुगः धक धक मिन । श्व खें शायद वं थःगु नुगःयाके न्यंगु खड । नुगलं छकः वसिगाः खुसिया उगु गयानापूग मोड पाले मिखा बवल, गन लःया प्रवाह सदां छगू भंबः जुयाचवनी । अले थः थम्हं ह्लिलाः घाल- 'अन हे गन निसः दे न्ह्याः छंगुहे वंश-या छह्य कुमारी रत्न राज्य लक्ष्मी वन ...

राजश्री भचा इतः मितः कनाः गुंया उखे थुखे मिखा बवल । चवय् ववय् प्यखेरं व्वहंया त्वहं, अले अन श्वहे

छपु लें बाहेक मेगु गुगुं लें मडु ।

वया मिखाय अजुचायापुक्क खें लुल- तुतिया निति सिर्फं छपु हे लें ... मेगु गुगुं लें छाय् मडुगु ? ... श्व गुंईं छपु हे जक लें छाय् दय्कल ? ...

राजश्रीया चिपुगु त्वइसेचवंगु ह्लाया स्पर्सं इलंदः देया न्ह्यालं थमाः छगः त्वहंयाके न्यनाचवं थें च्वं । तर व त्वहं राजश्री लिसे पाचिनाः नं थुकथं सुक्क कि मानो वयाके गुगुं कथंया नं लिसः मडु ।

'अय्लाः !' गुंया छगू कुनं नाइसेचवंगु सः बल ।

स्वांया कचा थरंर खाः थें खानाः राजश्रीं स्वल- व सिबय् भतीचा तापाक 'वहे' दनाचवंगु, गुम्हेसित वं थनि पीन्हू न्ह्यावनिसें श्व गुंईं चा हिलाचवंगु खंगु डु ।

'अय्लाः !' जितः पलख खें ह्लायात् मौका व्यु'- व गुहा हुं कन दनाचवंगु खः, अन हे दनाचवन, सिर्फं वया सः जक बुलुहुं राजश्री पाले न्ह्याः बल ।

चाया श्व प्यंगु पहरम् नं राजश्रीया तुयगु पसि गुलायि रंगया थें जुल, तर वं पसिया तुयगु रंग थें उदास व स्वाउंगु सलं लिसः बिल- 'जिगु नां अय्लाः मखु ।'

'जितः छगु नां सीके साःगु मडु । जि थनया अय्लाः त्वनागु दु, उकें जितः थये ताः- छ श्व धरतीया अय्लाः सिबय् चवय्या वस्तु खः ।'

'अय्लाः सिर्फं जाकिया जुइ ।'

'यदि सुं पृथ्वीया चाया अय्लाः जुइफुसा, व छ ...'

'जि ...'

'छन्त खना, अले जि श्व धरतीं लिहां वनेमफुत ...'

‘छ ...’ राजश्रीया सः चाया प्यंगु पहरया
 फय् थै नाइसे व, स्वाउसे चवन, वं घया यंकल- छ गुगु
 देशं वयाहा खः, अन हे लिहां हुं मखुसा

‘मखुसा ?’

‘...परदेशी !’

‘जिगु नां कुमार खः ।’

‘अं, राजकुमार !’

‘जि राजकुमार मखु, सिफं छहा साधारण कुमार
 खः ।’

‘तर इतिहास ...’ घाघां हे राजश्री पलख दित,
 हानं सुथसिया फय् थै नवाना यंकल, ‘छं स्यू ला जि सु
 खः ?’

कुमारं ह्लापां मुखूयंगु स्वां थै घया यंकल- ‘श्व
 चाया म्हाय् व श्व चाया अय्लाः ।’

राजश्रीं थःत तग्बःगु ल्वहतं बः बियातल, तर थुथाय्
 वंत मतिइ लुल- थुगु इलय् दक्क सहारायात त्वःतेमाःगु
 बु । तप्यंक दनाः ह्य तिप्यंकाः नवात- ‘जि कुमारी
 खः । छं स्यूला जिमिगु देसय् कुमारी सु खः ?’

-मस्यु

-क्वय्- येय् वनाः सं छम्हेसिके न्ये हं ।

-सुयाकं न्यनेमखु छं नं न्यनेमाःगु दुसा छंके हे न्यने ।

-जि शाक्य वशी खः भिक्षुतय् पुज्याय् बह गु बंश,
 बरेत ।

-अले ?

-जिमिगु बंशय् गुह्य म्हाय्मचा स्वीनिता लक्षण
 लाःह्य जुइ

-व ला जि खनाचवना- जिगु ह्यगसया छ दकलय्
 बांलाःह्य ...

‘तर जिमिगु बंशय् थजाःपि म्हाय्मचा म्हाय्दं
 वयनेवं कुमारीया निति ल्यइ ।’

‘मतलब ?’

-शाय्द छं जिगु देय्या इतिहास मस्यु । थमया जुजु
 सिफं राजप्रतिनिधि जुइ- वास्तवय् राज कुमारीया जुइ ।

व कुमारी छेय् चवंचवनी भले वया पूजा यानाः जुजु
 राजकाज सभाले यानाचवनी ।

‘तर व पुलांगु खं जुल

-खः । तर छगू कथं आः नं खःनि । आः नं जिमिगु
 बंशया म्हाय्मचा उगु इलय् तक कुमारी जुयाचवन,
 गुबले तक व ल्यासे जुइमखु ।

‘भले ?’

‘जब व ल्यासे जुइ, कुमारी जुइमखुत । वया पलेसा
 नेह्य कुमारीया निति ल्यइ, अले जुजुं आः नं वयाः पुजा
 यानाहे च्वं । कुमारीं वसपोलया ह्योसलय् सिहः तिका
 बी ।

‘तर छ -- -- आः -- --’

‘आः जि कुमारी मखुत, छगू इलय् खः ।’

‘जिगु मतिनलिसे जंगु अतीत नाप छं नं बास्ता
 मखु, -- -- छ म्हाय् थजु ...’

‘तर छं मस्यु ... छता खं कनेला ? ... श्व ह्युं
 इलंसिं जि छःयाथाय् पूजा याय्त वइह्य खः, तर याय्
 मफुत ...’

‘छाय्...’

‘जि जिमि शाक्य बंशया बुढयाके थःह्य थः पवनेत
 वइह्य, जिमि थःह्य थः...’ राजश्री ल्वहतय् छकः स्वयाः
 हानं घाल- ‘कुमारी छह्य ल्वहं खः, गुह्य गबले नाइमखु,
 तर तःन्हुं दत छन्त खनेवं थथे ताया चवन कि जि
 नाया वनाचवंगु दु...’ सदां छन्त श्व गुंइ चाःहिला-
 चवंगु खनागु दु ।’ राजश्री मचा थुकथ उदास जुल
 गथे सुथ जुइ म्हाः चा छकः अन खिउंइ । हानं घया-
 यंकल- ‘थःह्य थः थःथम्हं वःगु ह्लातं चुलुबियाः वना-
 चवन... देगलय् तक वयाः नं देगः दुने मवना- मतीलुइ-
 थःत थःम्ह कतिक्क उवनातयां नं छु याय् ?’

कुमारया तुति वया तुगः थै धुक धुक सन । मचा
 म्हा वयाः राजश्री लिकक दं बल । स्वांनं बःगु नस्वाः
 थै बुलुहं नवात- कुमारी !’

‘कुमारी जीवन उवःछि कुमारी हे जुयाचवनेमाः...’
 मिजं खनाः म्याःह्य थै राजश्रीं निपा ह्लातं थःगु स्वाः
 त्वपुल । हानं नवात, ‘श्व कुमारी लाय्कूया कानून ला
 मखु- अयनं सं नं मिजंनं कुमारीलिसे इहिपाः मयाः-
 याःसा मिजं सी ।

‘जितः सी यः’ - कुमारं यः गु निपां ह्लाः
राजश्रीया ह्लाःतय, स्वां देहाः श्रैतयाबिल ।

राजश्रीं शररं खानाः स्वानं यः गु ह्लाः लिकयाः
घयायंकल, ‘श्व थासय् ह्लापा ह्लापा शक्तिया राज
जुडगु । स्वेतकाली श्व पृथ्वीया लानि अबले थन हमला
जुल । ज्योतिषतसे भविष्यवाणी यात स्वेतकालीया म्हाय्
कुमारीं शत्रया ल्यायह्यहा काय्यात स्यात धाःसा
घरतीया विजय जुड । जब कुमारीं थम्हं स्याय्मा ह्य मन्
खन-वया वया’...’ राजश्रीं पहाडया फय थें शरर
खानाः कुमारयात स्वघाः त्वहं छगलय बः कयाः छेपु
स्वाना यंकल- ‘मतिना व शत्रुताया दयड धवःसाले
मफयाचवन, तर स्वेतकालीं थः म्हाय्यात वंत स्याय्या
निर्ति उजं बिल । वं स्यानाबिल । शत्रु खलः
बुन । कुमारीयात देयया लानि घोषणा यात । वया
सिहाशन गन फ्रायप्युग खः वया वय्य वहे मन्या निपां
ह्लाः, तुति व वया खड्ग तल गुम्हेसित वं मतिना याःगु
डु...’

कुमार बुलुहुं राजश्रीया तुति लिक्क फयतुल अले
थःगु निपां ह्लाः बय् तयाः धाल, ‘यदि हरेक कुमारीया
श्वहे शतं खःसा...’

वचननाः राजश्रीं कुमारया ह्लाःवात थिल, अले
थम्हं बः विद्याः वयात थन । हानं घयायंकल, ‘तर
मिसातय मतिना राज सिहाशन सिबय् नं त धं । व
कुमारीं राज यात, तर इहिपाः मयाः । गुम्हेसित थम्हं
स्यानागु खः वयात हे लुमकाचवन । उबले निसें कुमारी
छे वत, संभवत उबले निसें सुनां कुमारीलिसे इहिपाः
याड व स्वाडमखु...’

‘तर कुमारी ! छगू ईया सत्य सदां हे सत्य जुया ला
चवनीमखु ।’

‘मस्यु... राजश्रीं गुं ल्युनेचवंगु बसिगाः खुसि
ववय् पाखे बाः वनाचवंगु लेंपु स्वस्वं घयायंकल- जिगु
देश्य जि थें हे रतन राज लक्ष्मी दु... गुम्हेसित जितः
थें हे कुमारी तयल, जुजुं छवयाहःगु लुचरी न्हात,
गःपतय् ह्याउंगु गा अले ह्याउंगु हे जाम्म, ह्योसतय् सिह्लः,
जब व नं जि थें तयासे जुल वयात नं जितः थें कुमारी

छेनं मांया छेय् लित छवइ हल । व तःदें तक श्वहे
स्वयम्भुइ चाः हुलाचवन, अले छह्हु श्वहे गुं ल्खुने चवंगु
खुसी वववानाः...’

‘छाय् ?’ कुमारया पतिचा राजश्रीया व्वहलय्
थिल ।

‘शायद... शायद... वया नं सुं कुमार यल
जुड...’ थुलि घयाः भतोचा ल्युने न्हाः वनाः
राजश्रीं गुं ववय् पाखे वनाचवंगु लेंपु मिखा ववल । हानं
धाल, ‘निसः दें न्हावं निसें जिमिगु निर्ति श्वहे छपु लं
खः...’

‘मखु... मखु...’ कुमारं न्हाः वनाः राजश्री-
या निपां ह्लाः कसिक्क जवन ।

खुसि थें ताःहाकःगु झसुकाः छकः तयाः राजश्रीं
नबात- जब सुं मिसा मचायात कुमारी दयकी, वया
ह्योसतय लुं वहाःया मेगु छगः मिखा तइ- स्वंगःगु मिखा ।
वंत झोस दृष्टि धाइ । धात्थें उके छगू कथंया शक्ति दु ।
उकें मन्या शक्तियात गबलें हीके मफु । तर आः...
श्व साधारण निगः मिखां गुगुं लेंपु तिफयाय् मफया-
चवन...’

कुमार न्हाः वनाः राजश्रीयात थः लिक्क सालाः
वया ह्योसतय् चुप्पः नयाबिल, श्व छह्य मिजंया वचन-
स्वंगःगु मिखा !’ अले खुसि पाखें राजश्रीयात तापाकाः
कुमारं ग्यन, श्व स्वंगःगु मिखां नं छुं हे लेंपु तिफयाय्
मफुतला ? स्वाय्गु लेंपु...’

थःगु न्हाःने पर्व थें चवंहं मिजंयात राजश्रीं स्वल,
स्वाय्गु लेंपु मालाचवंहा थें वया छातिइ थःगु ह्लाः तल ।
राजश्रीं धाल, ‘जव न्हाय्दंया मचायात कुमारी ल्यइ,
छगू ववथाय् जनावरतय छ्यं तयाः चच्छि व मचायात
कुना बी । चच्छि तक नं व मचा मग्यात धाःसा वयात
कुमारी ल्यइ... हानं छगू ई वइ तःधी जुड अले वहे
कुमारी थःथम्हं ग्याइ...’

कुमारं राजश्रीयात कसिक्क घयपुना काल-सुथसिया
ह्लापांगु जलं दलंठः त्वहंया दत्थुइ छगू नायावंगु त्वहंयात
खन...’

-भाय् ह्युह्य : नारद बज्राचार्य

न्यायः : उत्तरा सिंह

न्यायः सः वड्गु ग्यानापु !

फिनलायण्डया डाक्टरतय्गु छ्गू थ्वलं थसः पायाः छनेवल्य् अप्वः न्यायः सः वड्गु जूगुलि बेथां छनेगु याः सा बेस जुइ धइगु खँ न्यायं गु द्रु । इमिगु धापू कथं घौछियां ह्यकः व चच्छिया सुइकः तक न्यायः सः वय्केगु छ्हा मनुया निरिति खतरनाक सिद्ध जुइफु । छायाः सा ततः सकं न्यायः सः वड्गु व मनुया सासः १० सेकेण्ड तक दी फु । थ्व छ्गू ग्यानापुगु स्थिति खः । न्यायः सः वय्कीपि मनुतय्त् न्यायः सः वय्क छनाच्चंवल्य् यानास्वः गु डाक्टरतय् अध्ययन कथं इमिके ब्लड प्रेसर व टेन्सन चुरोट त्वनीपि व चिल्लो अप्वः नइपि मनुतय्के ति हे खनेदत । इमिसं ३८४७ ह्य मिजंत व ३६६४ ह्य मिस्तय्के अध्ययन याना स्वः वलय् २५ / मिसात व ११ / मिजंतय् गवले न्यायः सः मवः गु धइगु खँ सी दत सा ६ / मिजंत व ३६ / मिसातय् न्यायः वले हे न्यायः सः वः धइगु सी दत । अथे न्यायः वले हे न्यायः सः वइपि मनुत् अप्वः तनावग्रस्त व अक ५०/६० प्रतिशत लग हाइ ब्लक प्रेसरया ल्वगि खनेदइ । ○

ककः चा : चिनील्वय्या वासः

भारतया जयपुर विश्वविद्यालयया शरीर क्रिया विज्ञान व जीव सम्बन्धी रसायन प्रयोग-

शालाया छ्हा वैज्ञानिक व वया सहयोगितय्सं चिनी ल्वय्या निरिति ककः चिगु वासः दय्कूगु दु । इमिसं व वासः या नां 'पोलिपेप्टाइड-पी' तः गु दु । इमिसं याः गु विश्वास कथं भविष्यत् चिनी ल्वय्या मूल वासः या श्रोत हे ककः चा जुइतिनि ।

थौ कल्लय् चिनील्वय्या छ्गू जक वासः इन्सु-लिन जुयाच्चं गु दु । गुगु फाया अग्नाशयनं प्राप्त जुइ । एक पाँड इन्सुलिनया निरिति किद्रः ह्य फा स्याय्माः ।

उगु विश्वविद्यालयया वैज्ञानिकया धापू कथं पोलिपेप्टाइड-पीया मूल श्रोत ककः चिया मा खः । अनया राज्य सरकारं वासः दय्केया निरिति छ्गू कारखाना दय्केगु योजना याः गु दु । छकः जयपुरया एल. एम. एस अस्पतालय् चिनील्वचं पीडितपि किगुह्य मनु व खुह्य माकः तय्त अनु-सन्धान कथं याः गु पोलिपेप्टाइड-पीया प्रयोगं अप्वः मात्राय् चिनी ह्यो जूगु खनेदत । मनुया ही प्यघौया दुने ३०५ मिलोग्रामं १६८ मिली-ग्रामय् क्वाहांबल ।

चिनील्वय्या ल्वगियात न्यालातक याः गु पोलिपेप्टाइड-पी प्रयोगं छुं नं अनावश्यक साइड-इफेक्ट मक्यं ।

परीक्षण इलय् थ्व वासः इन्जेक्सनया रूपय् व्यूगु खः तर वैज्ञानिकया धापूकथं नकूसां नं छुं पाइमखु । □

चुरोट : मां जुइगु इच्छाया पः खाः

क्वाथय् दुपि मिस्तय्त याः गु छ्गू सर्वेक्षण कथं

गुह्य मिसां चुरोट त्वनी व मिसायाके चुरोट मत्वंह
मिसाया सिबे मां जुइगु क्षमता ह्यो जुइ । उकि व
चुरोट त्वंह मिसां मां जुइगु इच्छा याःसां नं ताई
लिपा अरू पूर्ति जुइ ।

मेगु छगू सर्वेक्षण कथं चुरोट मत्वंनीपि मिस्त-
य्गु न्ह्यःने केबल ७२ प्रतिशत मिस्त जक हे मां
जुइफुगु दु गुपिसं चुरोट त्वनेगु याः ।

मां जुइगु इच्छा याःपि व मिस्त गुपि ह्लापांगु
महिनाय हे सफल जूपि ३८ प्रतिशत दु गुपिसं
चुरोट त्वनेगु मयाः । अले चुरोट त्वने याःपि
मिस्तय् २८ प्रतिशत जक हे सफल जूगु दु ।

छगू अध्ययनं थ्व नं सीदत कि मां जुइगु
ऊवलय् खुलां सफल जूपि चुरोट मत्वंपि मिस्त
६० प्रतिशत दुसा चुरोट त्वंपि ६६ प्रतिशत जक
दु ।

छगू मेगु अध्ययन कथं चुरोट त्वनीपि मिस्तय्
न्ह्यःने यक्व चुरोट त्वनीपि मिस्तय् मां जुइगु
क्षमता तसकं ह्यो जूगु खनेदु । □

कम्प्यूटर व ल्वय्

इलेक्ट्रोनिक प्रविधिया विकासं थौं जापान
मेशीनया देश जुइबुंकल । अन ह्लिया ह्लियं कम्प्यू-
टरया उपयोग अप्वयांच्वन । गुकिया लिच्वः कथं
औद्योगिक प्रगतिया ल्याख्य नं वृद्धि जुल । तर
थुकि थःगु “साइड इफेक्ट” बा रूबाः नं व्वयाक्यंगु

दु । कम्प्यूटरय् मदिवक ज्या याइपिके छगू न्हू
कथंया ल्वय् ब्वलनाविल । थ्व ल्वय्या मू लक्षण
कथं छथं स्याइगु निसं कयाः मानसिक त्यानुपहः
तक खनेदत । तर न्ह्याइगु खँ छता छु धाःसा
अप्वः थें उद्योगपति व कर्मचारीतय्सं (ल्वय्
जूपिसं) व ल्वय्या अस्तित्वया स्वीकार मथाः ।

टोकियोया मनोचिकित्सक डा. तावसी सुमि-
ओकां १९८४ स याःगु छगू सर्वेक्षण कथं कम्प्यूटरय्
ज्या याइपि २५० मिस्तय् ३५ प्रतिशत मिस्त
मानसिक रूपं पीडित खनेदु । थ्व गैर कम्प्यूटर
कर्मचारीतय् त्याख्य न्या दुगं अप्वः खः ।

थुकिया कारण “टेक्नो प्रेसर” खः । थ्व निगू
कथं जुइ- छगू कम्प्यूटरय् अत्यधिक रूचि
व मनुत कम्प्यूटर खनाः ग्याइगु । गुम्हं
मनुत कम्प्यूटरयालिसे भ्यलेपुने मफयाः बधा वारे
आपालं चिन्तित जुयाः उकिंतु बनाच्वनेगु याः ।
गुकि यानाः बधा पिनेया मनुतलिसे सम्पर्क त्वःफित ।

जापानया सर्वोच्च श्रम संघ “सोहयां”
भिडिओ डिस्प्लेय ज्या याइपि ६६०० कर्मचारी-
तय् दथुइ छगू सर्वेक्षण यात । उकी ७७ प्रतिशत
मिखाया पीडितपि पिहांवल । ५६ प्रतिशत ब्वः
स्याःपि दुसा ४१ प्रतिशत त्यानुचाःपि दु अले ३७
प्रतिशतं व ज्यां ही मी चाइगु खँ नं न्ह्यथंगु दु ।

डा हिंडुओया धापू कथं गुह्य मनुखं मनुया
सिबे मेशीनय् अप्वः रूचि तइ व गबले नं शान्त
जुयाः च्वनीमखु व मनुयात अज्याःगु ल्वचं थीगु
आपालं सम्भावना दु ।

मल्ल जुजुपिनि इहिपाया धलःपौ

चुन्दा बज्राचार्य

नेपाःया मध्यकालय् दुने मल्लकाल नं लाः वः ।
 ध्व कालय् नेपालय् विशेष यानाः नेपाःगालय् आयालं
 संस्कृति, हस्तकला, काष्ठकला, मूर्तिकला आदिया
 विकास जुल । उबले जूगु विकासया अभिशेष स्वनिगः
 दुने नेवाः समाजय्, थाय् थासय् देगः, दबू, छेँ आदि
 ल्यनाच्चंगु हे वनि । मनू स्वायत्त समाज माः ।
 समाजयात सभ्य कथं न्ह्याका यंकेत संस्कृति माः ।
 दुसां निसेँ सी धुंकाः तक्क मनुखं याइगु कर्मकाण्ड
 फुकं संस्कृति दुने दुध्याः वः । मनू स्वातले थःके
 दुगु प्रतिभायात छचलाः न्हू न्हूगु सृजना यायगु
 चेतना व सभ्यताया चि छः । मल्लकालय् श्री आजु
 तापाःआजुपिसं थःके दुगु प्रतिभा छचलाः थो थो
 कलात्मक देगः, छेँ, सतः, दबू, मूर्ति, गुथि भादि
 सृजना याना वन । अमिसं यानावंगु सृजनां अपि गःयाःपि
 धकाः हासिकेगु ज्या क्षीगु युगया ज्या जुल ।

मल्ल जुजुपिनि दरवारय् दुने छुं पूजा, कर्मकाण्ड,
 ध्याखं वा निर्माणया ज्या याय् माल धाःसा उगु ज्या

याउंक सिधया वनेमा धकाः उकियात माःमाःगु ज्वलंया
 [धलःपौ] 'धरःपौ' च्वयगु ज्वलन दु । थथे गबले गबले
 ज्या जुल उबले उबले हे च्वयगु यानातगु 'धरःपौ'
 ऐतिहासिक ज्वलं कथं प्रमाणिक वा तथ्यगु छेँ वा
 घटना बीगु ज्वलं छः । 'धःलपौ' लय् विषयया छष'
 विद्याः उकियात माःमाःगु ज्वलं जक उल्लेख जुया-
 च्वंगुलि थुकी भाषा कथं व्याख्या जुयाच्चंगु मदु ।
 अथे जूसां उगु ईया अध्ययन व अनुसन्धान याय्त ध्व
 सामग्रीयात त्वःते मज्युगु छः । यदि यज्याःगु ज्वलंया
 अध्ययनयात वास्ता मतल धाःसा उगु ईया छुं नं
 पक्षया बांलाक पूर्वक अध्ययन जुइमछु । मल्लकालय्
 मल्ल जुजुपिसं छु छु छः साने याः, छु छु पूजा याः,
 पूजाया लागि छु छु ज्वलं छपलेगु याः धयागु छेँ न्ह्यायनागु
 ज्वलंया धलःपति स्पष्ट यानाच्चंगु दु । मल्ल जुजुपिनि
 परिवार गथे न्ह्यानाच्चंगु दु । अमिसं छु छु कर्मकाण्ड याः,
 गथे कर्मकाण्ड हनिगु धयागु छेँ ध्वहे ज्वलंनं वयनाच्चंगु
 दु । मल्ल जुजुपिनि थःगु राज्यया दुने च्वंपि जनता-

नाप गुकथं स्वापू तडगु धयागु खँया नापनापं उगु इलय् छगु राज्यया जनता व मेगु राज्यया जनताय् गुकथं स्वापू दु धंगु व छगु राज्यया जुजु व जुजु परिवारया मेगु राज्यया जुजु वा जुजु परिवारनाप गुकथं सम्बन्ध दया चवनी धंगु खँ नं श्वहे ज्वलनं स्पष्ट यानाचवंगु दु । मल्ल जुजुपनि आय, व्यय गुकथं लुङ्गु, समित माःगु ज्याया लागि खर्च गथे संकलन याइगु धंगु व उगु ईया कार्य विभाजन गथे खः, बजार भाः गथे खः, उबलेया मुख्य उत्पादन छु खः, छु छु याया मुख्य उत्पादन छु खः धयागु खँ नं श्वहे ज्वलनं क्याचवंगु दु । उर्कि धलःपति थें आःपाः तथ्यगु खँ बीगु मेगु ऐतिहासिक ज्वलं आपालं कम हे जुइ । तर 'धलःपो' सम्बन्धी अध्ययन व अनुसन्धान क्षीयाय् अपाय्चवं मल्लनि । आपालं इतिहासकारपनि अध्ययन जुइगु सामग्री श्यासफू, ताडपत्र, अभिलेख आदि खः । धलःपो सम्बन्धी अध्ययन न्हगु अध्ययन खः, इतिहासकारतय् बाःचाः मडुगु ऐतिहासिक ज्वलं खः । श्वयात नं महत्त्वपूर्णगु ज्वलं ताय्काः अध्ययन व अनुसन्धान याय्माःगु आवश्यक दु । नेपाल राष्ट्रिय अभिलेखालय् जक हे थज्याःगु ज्वलं सलंसः मयाक दु, धाःसा माला हे वन धाःसा आपालं लुया वय्फु । विभिन्न क्षेत्रय् अनुसन्धान याना क्याचवंपि अन्वेषकपिसं नं धयान तयावन धाःसा श्व ज्वलया महत्व मन मन थाहां वनीगु खनेदु । धलःपो वः कयाः लेख चव्यगुली ल्लापाह्य हनेबहःह्य इतिहासकार भाजु धन वज्र वज्राचार्य खः । वसपोलं श्री ५ वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवया इहिपाया लसताय् चवयाविज्याःगु "साहित्य,

संगीत व कलाको अभिवृद्धिमा राजकीय विवाहोत्सवको प्रभाव" लेख खः । वसपोलं नेपाल राष्ट्रिय अभिलेखालय्या ल. नं. २२५५ चौथोया धलःपो न्याथनादीगु दु । उगु धलः पतिस भूपतीन्द्र मल्लया इहिपा याःबले जितामित्र मल्लं "मदालसा हरण" नाटक चवःगु खँयात उल्लेख यानाविज्याःगु खः ।

मल्लकालया समाजय् बाल-विवाह, बहु-विवाह, अनमेल विवाह, विधवा विवाह, पारपाचुके यानाः पुनः विवाह, डोलाजी प्रथा आदि इहिपाया चलन खनेदु । सुं तिरिया थः मिजं सित धाःसा सीह्य मिजंनाप सति वनेगु चलन नं थुबलय् दु । वैवाहिक जीवनय् सुं पुरुष व तिरि मिले जुयाचवनेमकुत धाःसा पारपाचुके कथं तिरि स्वतन्त्र चवनेगुया नाप नापं हानं मेह्यहे मिजंनाप इहिपा याय्गु चलन दु । मल्लकालय् प्रख्यातह्य नायकदेवी ल्लापाह्य मिजं हरिश्चन्द्रया मृत्यु जुसेलि लिपा हरिसिंह देवया काय् जगतसिंह नाप वैवाहिक स्वापू तल ।

मल्लकालय् मेगु प्रख्यातगु इहिपा डोलाजी प्रथा खः । सुं राजकुमारीपि वा सुयां थः म्हाय्मचा बिया छव्य मन मन्त धाय्वं जिचाभाजुपि मालाहयाः म्हाय् मचातय्त इहिपा यानाबियाः थःगु छेय्तुं तथा छव्यगु चलन दु । रूद्रमल्लया म्हाय् नायक-देवीयात इहिपा याय्त काशीया राजकुमार हरिश्चन्द्रयात हयाः विवाह यानाः नेपालय्तुं तथाः हरिश्चन्द्रयात बीव नकाः स्याना बिसेलि थःगु हे दरवारय् दुने शरण कयाचव्ह्य जगतसिंहनाप इहिपा यात । नायकदेवीया म्हाय् राजल्लदेवीयात नं पिने जय-

स्थितिमल्लयात हयाः विवाह यानाबिल ।

मल्लकालय डोलाजी प्रथा चले जूगु कारण छगू मचा मचाबलय इहिपा याडगुलि नं जुइफु । नेपालय मचाबलयनिसं इहिपा यायगु चलन लिच्छवि काल-निसं खनेदुगु खः । मल्ल जुजुपिसं राजकुमार राजकुमारी-पि च्यादं जक बत धायवं हे इहिपा यायगु ई खनाः भौमचा, जिचाभाजु मालेगु सुरु यायधुंकी । राजल्ल-देवीयात नं च्यादं जक दुबले हे जयस्थितिमल्लनाप इहिपा याना बी धुकल । अथेतुं नायक देवीया इहिपा जूबले नं खालि च्यादं झिदं हे जक दुगु खः । झिदं झिनिदंया दुने इहिपा हे क्वचायधुंकी । रणजीत मल्लयात इहिपा याना इयुबले गुदं जक दुगु खः । भूपतीन्द्र मल्ल व भूपालेन्द्रमल्लया इहिपा झिनिदं दुबले जूगु खः ।

मल्ल जुजुपिनि विशेष यानाः मचाबले इहिपा याना बीगु जूगुलि इहिपायात माःभाःगु बन्दोबस्त अहुहासिनं हे यानाबीगु चलन दु । जितामित्र मल्लं थः काय भूपतीन्द्रमल्लयात ने. सं. ८०८ कार्तिक वदि चतुर्वंशी खुन्हु इहिपा यानाःयूसं भूपतीन्द्र मल्लं नं थः काय रणजीत मल्लयात ने. सं. ८३३ कार्तिक वदि पारु खुन्हु इहिपा याना बिल । थौं कल्लय नेवाःतय्सं कार्तिक महिनाय इहिपा याःगु खनेमदु । अझ कार्तिक महिनां विवाह याय मत्यः धंगु धारणा नं दु । तर रणजीत मल्ल व भूपतीन्द्र मल्ल निहासियां इहिपा कार्तिक महिनाहे जुयाचवंगु दु । छगू खं मल्लकालय नेपाल सम्बत् व्यवहारय छचला तःसां नं विक्रम सम्बत् छचलीगु महिना छचलात गु खनेदु । नेपाल सम्बत्वा महिना उलि व्यवहारय छचलाचवंगु खनेमदु । हानं तिथि धाःसा नेपाल सम्बतयागु हे छचलातःगु खनेदु ।

छगूहे महिनाय दुने नं शुक्ल पक्ष व कृष्ण पक्ष निगुलितं लानाचवं । थौं नं नेवाःतय्सं इहिपा कार्तिक महिनाया सकिमिला पुह्लि न्ह्यः यानाचवंगु मदु । सकिमिला पुह्लि धुंकाः तिति इहिपा यायगु लगन सुरु जुइ । मल्ल जुजुपिसं नं कार्तिक महिनां इहिपा याःसां नं सकिमिला पुह्लि न्ह्यः यानातःगु खनेमदु । सकिमिला पुह्लि धुंकाः कार्तिकहे मल्ल जुजुपिसं इहिपा याःसां नं कार्तिक महिना फूगु बरोबर खः । नेपाल सम्बत् कथं महिना सुरु पारुं जुइअन्त पूर्णिमां जुइ । उकि भूपतीन्द्र मल्ल व रणजात मल्लया इहिपा कार्तिक जूसां नं सकिमिला पुह्लि धुंकाः तिति जूगु खनेदु ।

मल्ल जुजुपिनि वालविवाहया कारणं खः वा दरवारया वातावरणं खः बहुविवाह यायगु चलन दु । बहु-विवाह थ्याःहा (व्याइते) मथ्याःपि (ल्याइते) कथं जू । छहा हे जुजु व राजकुमारया व्याहाः चापाः थ्याःपि नं जुइफु, मथ्याःपि नं जुइफु । श्री ५ त्रिभुवनं तक्क इहिपा याःबले निहा छक्वलं यात । ऐतिहासिक प्रमाणिक कथं मल्ल जुजुपिनि दकलय आपाः रानीपि दुहा जुजु येया प्रताप मल्ल खः । जुजुपिनि थ्याःपि नानीपि धायबले परंपरागत कथं वा विधिवत कथं इहिपा यानातःगु जूसा विधिकथं इहिपा याना मतःपि रानीपि मथ्याःपि रानीपि खः । वि सं. २०२१ साल स्वयाः ह्यापा तकहे नं पुर्खौली सम्पतिहे नं थ्याःपि व मथ्याःपिनि अधिकार पाः । अथेतुं मल्लकालय नं थ्याःम्हे-सिया व मथ्याःम्हेसिया अधिकार पाः । थ्याःपि रानीपिनि पाखेया काय म्हाय दयकं मथ्याःपि रानीपि पाखेया काय म्हायपिनि राज्य संचालन यायगु अधिकार

महुगुलि यानाः इलय् इयलय् मध्यापि रानीपिसं वा मध्यःपि राजकुमारपिसं विभिन्न षडयन्त्र यानाः ध्याःपि राजकुमार युवराजपिन्त वीष प्रयोग यानाः स्याय्गु तक्क यानाश्चंगु नं इतिहासय् खनेमहुगु मखु । जितामित्र मल्लं यः जीवित कालय् यःगु राज्य भूपतीन्द्र मल्लयात लः ह्लानाः राज्य संचालन याय्गु पूरा अधिकार बिल । एव कारणं जितामित्र मल्लया मध्याःह्य कान्छिह्य कलातं यःगु दरबारया भारदार भाजु कसयात ह्लानी कयाः भूपतीन्द्र मल्लयात ससेत स्याय्गु षडयन्त्र ह्यितल । अथेतुं रणजीत मल्लया मध्याःपि काय्पि जानाः ध्याःह्य काय् देवेन्द्र मल्लयात स्यानांतुं स्वःतल । थथे दरबारय् हुने लुइगु कचबंया नू कारण बहुविवाह प्रथां नं जुयाश्चंगु दु ।

मल्ल जुजुपिनि ध्यापि रानीःपि इहिवा याइबले धुमधाम कथं इहिवा याइगु चलन दु । थथे धुमधाम कथं याइगु इहिपालय् उगु उत्सवबले विभिन्न पूजा यानाः झःझः धाय्क भव्य यानाः प्याखं ल्हकाः ज्या संपिन्त तिसा वसः इना वीगु चलन दु । विवाह बले मल्ल जुजुपिनि खर्च साधारण इलय् स्वयाः आपाः खर्च मालिगु स्वाभाविक खः । उगु खर्चयात माः कथं अर्थ संकलन, वस्तु संकलन जुइ । थथे इहिवायात माःमाःगु वस्तु गथे गुकथं संकलन जुल इहिवा बले छु छु तिसा वय्कल, छु छु पूजा यात आदि चिचिधंगु ज्वलं निसैं ततःधंगु ज्वलं आदि मुकुगु खर्चयागु टिपोट याय्गु चलन दु । उगु टिपोट धलःया आकार कथं नां जक न्ह्ययनाः च्वयातय्गु चसन दु । थथे इहिवायात माःमाःगु व्यवस्था याःगु ज्वलंया टिपोट यानातःगु

धलःपी नेपाल राष्ट्रिय अभिलेखालय् निगू सफू लुया- वःगु दु । छगू ल. नं. २२५५ चौथो ल्याख्य भूपतीन्द्र मल्लया इहिवा टिपोट यानातःगु व मेगु ल. नं १६८६ या ल्याख्य रणजीत मल्लया इहिवाया टिपोट यानातःगु खः । ल. नं. २२५५ चौथोया धल पी जिगु “मल्लकाल- या छुं संस्कृति” सफुती प्रकाशित याय् धुनागु दु । रणजीत मल्लया इहिवा धलःपीया बारे छुं प्रकाशित जूगु महुनि । उकि थन रणजीत मल्लया इहिवाया बारे धलःपीया परिचय बी थें यानाः न्ह्यःवय्त्यना ।

मल्ल जुजुपि मध्ये दकलय् लिपायाह्य रणजीत मल्ल हवपया भूपतीन्द्र मल्ल व विश्वलक्ष्मीया काय् ने. सं. ८३३ मार्ग शुक्ल दशमी खुन्हु जन्म जुल । एव जुजुया इहिवा सिद्धे दुबलय् ने. सं. ८३३ कार्तिक बदि पारु खुन्हु जुल । एवया वृद्धिलक्ष्मी, जयलक्ष्मी व मनमेजु रानीपि मध्ये मनमेजु ठिमियाह्य मध्याःह्य व मेपि निम्हं ध्याःपि रानीपि खः । धलःपती भमचा ह्लानाः बंबले नि. १ भमचा हःगु, छः छःपिन्त पूजा याःगु, सःभोजन आदि याःगुया विस्तृत विवरण दुसां भमचाया नां गनं उल्लेख यानातःगु महु । उकि उगु इहिवा ध्याःपि रानीपि मध्ये गुहा खः व सी महु । भमचायात ‘थकुनि’ धकाः छचलातःगु दु । उगु इलय् थकुनि खंभः राजपरिवारयापि मिसामचातय्त छचलेगु चलन दु । धलःपती थाय् थासय् ‘भूपतीन्द्र मल्लं एव राजकुमार रणजीत मल्लयात एहे याडा विव’ धकाः च्वयातःगुलिहे रणजीत मल्लयात इहिवा याना व्यूह्य हामा कथं भूपतीन्द्र मल्ल खनेदु ।

रणजीत मल्लया इहिवा जुइ वःछि न्ह्यः निसैं

इहिपाया तयारी जुयाचवंगु खनेदु । इहिपाया दकलय् ह्यापां भमचा क्व.छी जुल । भमचा क्व:छीत जोशी, बाह्यग वनेगु जुजुपिनि परंपराकथं रणजीत मल्लया इहिपाया भमचा क्व:छीत भैरव मल्ल, दुर्गा जैसी व वीर जोशी वंगु खः ।

‘सम्बत ८३२ कार्तिक वदि ६ श्री श्री जय भूपतीन्द्र मल्ल देवसन थव राजकुमार श्री श्री जय रणजीत मल्ल देवयात कोविस थकुनि कायकर छोर्य विज्याडा श्री भैरव मल्ल विर जोसि छवया ॥’ [५७४ क]

थन ‘कोविस थकुनि कायके छवल जुयाचवसां नं क्व:छ्यगु खः । कोविस धयागु गन खः ? सके क्व नेयाह्य धा:गु ख.ला ? मल्ल जुजुपिनि बौद्धमार्गी नेवा:तय इहिपाबले थें मिज्या छें, मिसाया छें, ‘लाखा मरि’ वीके छवगु थें तं “वाता छवयगु” व ‘कु छवयगु’ धका: चलन दु । वाता छवयगुली विशेष याना: मरि तया छवयगु चलन दु ।

मल्ल जुजुपिनि थ:गु दरवारय् दुने छुं कर्मकाण्ड वा छुं ज्या जुल धा:सा उक्रियात मा:गु ज्वलं व मा:गु खर्व थाय् थासं, व्यक्ति व्यक्तियाके कर कथं अर्थ संकलन याय्गु चलन दु । थथे संकलन याइगु ज्या स्वया: ‘नगद’ ‘जिन्सी’ निगुलि हे जू । थज्या:गु कर रणजीत मल्लया इहिपायात मा.मा.गु ज्वलं दुगु ‘सेवा कु’ व नगद थाय्थासं व्यक्ति व्यक्ति पाखें कयात.गु खनेदु । थाय् थासय् नगद व जिन्सी निगुलि जूसा व्यक्तियिके नगद जक खः । दकलय् आपा. स्वीभव: व दकलय् म्हं छम्ब: ख । छम्ब: जक व्युपि त.हा दु तर अण्व: (३० म्वं) वूहा छहाहे जक दु व ख: मनिधर थापा । नितका व्युपि दकलय् आपा: व्यक्ति दु । थाय् थासं दां क :गुली-

वनेपा	म्व: १००	पनौती	म्व: ८००
नाला	म्व: ५००	सांगा	म्व: ३००

धुलिखेल म्व: ३००

श्रीखण्डपुर म्व: १५०

चौववात म्व: ५०

थिमि म्व: १२००

बोडे म्व: ५००

नगदेश म्व: १५०

छगुहे ज्याय् छगुहे थासय् काइगु करखय् नं एकरूपता मदु । भूपतीन्द्र मल्लया इहिपा बले नं च्वय्-चवंगु थाय् थासय् कर का:गु खः तर रणजीत मल्लया इहिपायात का:गुति मखु । भूपतीन्द्र मल्लया इहिपायात वनेपां १६००, पनौती १५००, धुलिखेल ७००, सांगा ७५०, श्रीखण्डपुर ४००, चौववात १५०, थिमि १६००, बोडे ८५०, नगदेश २५० म्व: काल । इहिपा भवय्यात मा:गु सामग्री ला, खें, न्या, बजि, बूबः, तरकारी, हामो, मत्ता, जी, मले, पाबु, हलु, सुकुमेल, मखां, बजि तय्गु पिचा दगः पन्हू आदि प्रयान्त दुगु ‘सेवा कु’ नं च्वय् न्ह्यथनागु थाय् थासं काय्गु यानात:गु दु नापं येँया, जुजु भास्करमल्ल, यलया व यल जुजु पाखें, पर्वतिथा, सववया सोमथान मल्ल, थाय् थासय्या पञ्चतय्के नं सेवाकु का:गु खनेदु । दक्क थासय्या ‘सेवाकु’ उथेंतुं मजू । अझ पञ्चतय्पाखें छवयाह:गु सेवाकु समेत उथें मजू ।

मल्ल जुजुपिनि दरवारय् दुने छुं कर्मकाण्ड यात वा छुं ज्या जुल धाय्वं विभिन्न व्यक्तितय् भव्य नकेगु चलन दु । रणजीत मल्लया इहिपा या:बले त्वा:कतः, ब्राह्मण, भारदार, जुजु परिवारया नाप नापं थाय् थासय् च्वंपि जनतातय् नं भव्य नकुगु खनेदु । उगु भवय्या लागि १२ ता थरीया मसला ३० प्वः, ८ ता थरीया मसला २० प्वः, ६ ता थरीया मसला ५१२ प्वः व ४ थरीया मसला १४५८० प्वः तया: मसला प्वः चीगुलि हे सी दु कि उगु इलय् छुं भव्य

जूसा छगूहे कथंया पाहांतयत् भव्य नकेगु चलन महु धकाः ।

रणजीत मल्लया इहिपा बले पीठ पूजा, दुसल पूजा, कोतल पूजा, चा पूजा, ब्राह्मण पूजा, ऐलि पूजा आदि माःगु खनेदु । इहिपा यानाः तलेजु, दुमाजु आदि छःपिन्त दक्षिणा जायगुली तलेजु छहसित लुंया म्वः छानातःगु दु मेमेपि छःपिन्त म्वः जक छानातःगु दु । थुकि तलेजुयात मेमेपि छःपिन्त स्वयाः आपाः माने याः धयागु सी दु ।

इहिपाया दच्छि म्हाः निसै थी थी ज्याया तजुंमा जुयाचवंगु खनेदु । ने. सं. ८३२ आषाढं इहिपाया लागि रणजीत मल्ल, थकुनि ब मेमेपिन्त तिसा वसः दयकेगु ज्या जुल । रणजीत मल्लया इहिपाबले लुसि धयंकीह्य नौनिसै पूजा याइह्य ब्राह्मणयात समेत वसः इनेगु ज्या जूगु दु । ने. सं. ८३२ भाद्रं भव्यया लागि बजि ल्हइगु ज्या जुल । ने. सं. ८३२ आश्विन महिनाय् थाय् थासं धौ हय्गु व थी थी परिकारया मरि छुइगु ज्या जुल । अथेतुं इहिपा न्याला म्हाःनिसै थाय् थासं मेय् हया मेय् स्वइह्य मनू मेय् चिइत खिपः, मेय्यात घाय् आदि बन्दोबस्त यानाः उकियात खर्चं नं छुतय् याय्गु ज्या जुल ।

भव्यया सुरू निसै अन्ततकया ज्या बन्दोबस्त याय् लागि बालकृष्ण व मनोहरं जुयाचवंगु दु । थुपि निह्य व्यक्ति उगु इलय् विश्वासिपि व्यक्ति खः । थुमित तिसा वसः दयकेत निसै मरि छुइत समेत माक्व रकम बियाः खर्चं याकातःपि खः ।

मल्ल जुजुपिनि दरवारय् दुने सुयां इहिपा वतबन्ध, चडाकर्म वा छुं नं कर्मकाण्डया ज्या जुल धाःसा विभिन्न थाय् थासं प्याखं हयाः धेँ धेँ बत्लाः याकाः सिरपा बीगु चलन दु । अथेतुं रणजीत मल्लया इहिपाया लसताय् येँया प्याखं, येँया जुजुया प्याखं, यलया प्याखंया नापनापं चौकवात, बोडे, नाला, श्रीछण्डपुर, बनेपा, पनौति, कीर्तिपुर आदि थासं नं खपया राजदरवारय् घंकाः प्याखं क्यनेहःगु दु । प्याखं क्यनेगुली विशेष यानाः कुहल, दंत्य, पंचताल आदि खः । थथे प्याखं हःपिन्त खपय् हे चवनेगु नय्गु आदि बन्दोबस्त नं याना ब्यूगु दु । प्याखं हइबले प्याखं हुइपि प्याखंम्वः बाजा थाइपि कलाकार म्वः म्वः हे मुना वय्गु चलन दु ।

थुकथं धलःपौ ऐतिहासिक प्रमाणिक सामग्री खः । थज्यागु धलःपौ चवय्गु चलन खालि दरवारय् दुने जुइगु धार्मिक कर्मकाण्डया जक सिमित मजुसे निर्माण सम्बन्धी नं चवय्गु चलन दु । आः तक्क जिगु धलःपौ सम्बन्धी अध्ययनय जितामिन्न मल्लया तःधिकःह्य काय्या फलप्राशनया धलःपौ, भूपतीन्द्र मल्लया चूडाकर्म, ब्रतबन्ध, विवाह, दीक्षा, थी थी पूजाया धलःपौ प्राप्त जूगु दु । नापं गौरी विवाह नृत्य, भूपतीन्द्र मल्लं ने. सं. ८२८ पनौतिइ ववाठ निर्माण याःगु, ने. सं. ८३५ य् भूपतीन्द्र मल्लं गादेश भ्रमण याःगु व ने. सं. ८२२ य् भूपतीन्द्र मल्लं खपया न्यातपौ देगः दय्कुगु आदि-या धलःपौ प्राप्त लुगु दु ।

रमेश मधु : छम्ह रहश्यवादी कवि

-इन्द्र माली

(थौं कन्ह्यू फिलिपिन्स)

साधारण मन्थ्या मिखा थ्व ब्यक्त संसारं तानाना वने फइमखु । जीवन व जगतया ब्यक्त लागा दुने इतमित्तः कनाच्चनी । तर कवि छ्हा सम्बेदनशील मन्थुगुलि जीवन व जगतया ब्यक्त लागाय् जक ततः - मतः क्यनाच्चनीमखु । वं ला थज्याःगु पःखाःयात थुनाः न्ह्यज्यानावनी । थुकथं न्ह्यज्याय् मफुसा व कवि वर्तमान जीवनया मूल्य व मान्यतां दनावने फइमखु । बरु स्वतिपाय् दुने तक्यनाच्चंहा थें ततःमतः जक क्यनाच्चनी । वंगु भावय् ग्रहणशीलता ह्य जक दइ । वं न्हूगु भाव व अभिव्यक्ति छु बीफइमखु । थज्याःगु इलय् वंगु कल्पना पक्ष साप हे सुकृविना वनेफु । उकि गुलि गुलि कवित जीत व जगतया ब्यक्त लागां दनाः पिहां वनाः अव्यक्त पक्ष पाखे न्ह्यचिलावनी । थुकथं न्ह्यचिला वंपिन्त थज्याःगु छगू अनुभव लुयावइ- थ्व संसार छुं हे मखु, थन छगू हे तत्वयागु जक मू दु, वहे तत्व छगू जक मू तत्व छः, मेगु फुक्क आलाउलु जक छः, छगू कथं निस्सार छः । थ्वहे बिचालय् दुबिनाः थ्व प्रवाहया कवितय्त्तं अ.पालं कथं अभिव्यञ्जना याना वयाच्चंगु दु । थःगु अभिव्यक्ति थ्व धापूयात पुष्टि याना वयाच्चंगु दु ।

थ्व प्रवाहया कवितय्गु नुगलय् छगू कथंया भाव

संप्रेषण जुयावइ, अले न्हूगु अनुभूति सृजना जुइ । गुकी परम सत्ताया अव्यक्त रूप नापं रागात्मक स्वापू तयाः अभिव्यञ्जना यायगु विचाः पाखे थज्याःपि कवितय्गु नुगः उत्पवः क्वस्वइ । थ्वहे प्रवृत्ति न्ह्यज्याय्त्तं छगू कथंया भाव प्रस्फुटन जुइ, गुकि यानाः काव्य साहित्यय् रहश्यवादी भावधारायागु संचार जू बनी । उकि रहश्यवादी कवितायात मन्थ्या नुगःया अज्याःगु अनुभूति धापूमाः गुकि जीवन व जगतया ब्यक्त व अव्यक्त भावया परस्पर स्वापूया बोध यानाबी नापं आत्मा व प्रकृतिनाप स्वापू थुकथं तयाबी गुकि छुं हे अन्तर झोत मताय्काबी । थ्वहे रहश्यवादी कवितय्गु छगू विशेषता छः ।

रहश्य भावना जिज्ञासामूलक छः । प्रकृतियागु सौन्दर्य, महत्ता व वंगु व्यापारं कवियागु नुगलय् वंगु 'अव्यक्त' यात धवाथुइकेगु व सीकेगु कुतः तं हे रहश्ययागु सूत्रपात जुइ । अले कविया नुगलय् भाव प्रस्फुटन जुयावनी । क्वस्वा.लःया आवेगय् गुगु 'अव्यक्त' पाखे स्वापू तय्गु भावया दृष्टि गौचर जुइ । अले सनिलसिया इलय्या जःनाप, स्वां ह्य्याः च्वंगु पहलय्, प्रकृति, ऋतुयागु यइपुसेच्चंगु वैभव आदी थज्याःपि कवितय्त्तं थुकियागु अव्यक्त रूपयात थःगु अनुभूती प्रतिबिम्बित

याइ अले थःगु रागात्मक चेतनायात थुकी त्वाकछ्यानाः अभिव्यञ्जना याय्त कुतः याइ । उकि रहश्यभाव तस्सकं सहज जुइफु । नापं स्पष्ट जुयाः सापहे गम्भीर व रागात्मक रूप नं दया वनेफु ।

नेपालभाषा काव्य साहित्यय् रहश्यवादया उपासना पाखे कवित उप्वः आकषित जूगु खने मद्दु । इलय् ब्यलय् छपु निनु कविता रहश्यवाद पाखे क्वस्वःगु त्वःताः रहश्यवादया लागाय् दुने लुकु बिग्राः साधना यानाव पिं शीगु परिचाय् निने तक दुगु खने मद्दु । उकिं शीगु काव्य ह्यलय् रहश्यवादी भाव धारा गुकथ मुखरित जुयाः न्ह्यज्यात थुखे पाखे अनुशीलन मयासे मुक्क रहश्यभाव कय्च्यानाः न्ह्यज्यानाच्चव्हा कविया रूपय् छहा हे जक खनेदु व खः रमेश मधु । रमेश मधु हे जक छहा थज्याःहा कवि खः गुम्हेस्यां आःतक थःगु छपु हे ले लिनाः न्ह्यज्यानाच्चवन । श्वहे रमेश मधुयागु छगू विशेषता खः । थुकथं छगू हे काव्यधारा पाखे समर्पित जुयाः न्ह्यज्याना वनाच्चवनेफुगु कवि मधुयागु छगू भावुकता जक मखु छगू संयमशीलता नं खः । गुगु संयमशीलतां यानाः शीगु काव्य ह्यलय् छगू परम्परा, छगू प्रवाहयागु बां लुयावयाच्चव्गु दु ।

खः ला थौया नौखु दे न्ह्यः शीगु काव्य ह्यलय् खनेदय्कः वःहा कवि मधुयागु कविता रसास्वादन याना यंकेबलय् चव्यागु धापुयात उप्वः यचुका व्यू । रमेश मधुया प्रारम्भिक कविताय् वहे भावभूमि दु, वहे आग्रह दु, वहे कल्पना दु गुगु लिपा लिपाया अभिव्यक्ति दु । प्रारम्भिक कविताया भाषाय् परिपक्वता, शैलीइ छ्वासुपहः, कल्पनाय् गौणता व भाव्य उप्वः कोमलता दःसा लिपाया कविताया भाषाय् परिपक्वता, शैलीइ परिष्कृतता, कल्पनाय् गाम्भीर्यता व भाव्य कोमल जुयाः नं सशक्तता वय्धुंकुगु दु । श्वहे कवि मधुया

कविता यात्राया छगू सफलता खः । उकि कवि मधुया काव्य रसास्वादन याना यंकेबलय् प्रकृतिया अद्वयक्त चेतनाया उपस्थिति नाप साक्षात्कार याय्गु आभासया तीव्रता लुयावइ । नापं थज्याःगु भाव सीकेगु श्वैगु नाप स्वापू तय्गु, अले श्वैगु दर्शन याय्गु छगू कथंया इच्छातुर जुइ । नापं सृष्टिया कण कणय् थः अद्वयक्त अलौकिक यज्युपाखे दर्शन पाखे उप्वः उत्प्रेरित जू वनी । उकि कवि मधुं व्यक्त याइ-

अनगिन्ति विन्दुया

छध्वः जुइ !

× ×

अले थुकथं छगू पंक्ति ज्वी

सुया कबखाय्त

स्वांमाः मखु

खः — व या नं थथे हे छगू ज्वी

अले निगू पंक्तिया

छगू श्लोक ज्वी !

खः ला रहश्यवादी कवितय्के प्रकृति, जगत व सृष्टि प्रति जिज्ञासा, परम तत्व, जीवात्मा, साधन, अद्वैत भावना व मृत्यु तत्व पाखे उप्वः धेच्याच्चव्गु खनेदु नापं रहश्यवादी कवितय्सं वर्तमान परम्परागत काव्यधारा, काव्य मान्यता व काव्यया मू प्रति असन्तोष व्यक्त याय्त लिफः स्वइमखु नापं थः स्वानाच्चवनागु ई व परिवेश प्रति अनास्था जक मखु असन्तोष नं व्यक्त याना वइच्चव्गु दु । थूगु मिखां नेपालभाषाया रहश्यवादी कवि रमेश मधुया कवितात अनुशीलन याना यंकेबलय् काव्यया परम्परागत ढडीया जटिल जज्जालं मुक्त जुयाच्चवनेगु कुतः व आग्रह खनेदु । अले मन् जुयाः स्थाय-मफुगु कमजोरी प्रति असन्तोष दु । वर्तमान इलं मनूयागु सत्तायात कुण्ठित याना यंकुगुयात व्यंग्य कथं

कवि रमेश मधुं थुकथं अभिव्यक्ति यानादीगु दु-

जि छह्य मनु खनागु दु

गुम्हेसिगु पाइण्टय् मखु

म्हुतुइ तइतःगु दु जिफाटर !

[विश्वामित्र : वा: पौ: १०८४]

तर मेगु भाषाया रहश्यवादी कवितयसं वर्तमान या थ्यां मडुगु व्यवस्था, मू मडुगु मनूया सत्तायात धू याना: स्वतन्त्र भावबोधया सृजनाया लागि गुकथं न्ह्यज्यानाच्चंगु ख: उकथं कवि रमेश मधुया काव्य सलय उलि प्रखरता मडुसां इलय् व्यलय् पिहांवःगु थ्वय्कयाःगु कवितां झीगु सामाजिक, राजनैतिक मू ध्वनिना वंगुयात न्ह्यव्ययत गबलें लिफः मस्वः । गुकि याना मेपि रहश्यवादी कवित सिक्के रमेश मधुयाके समसामयिक चेतनाय् तीव्रता उप्वः खनेदु । कवि वर्तमान परिवेश व जीवनयात कःघाना: बांलाक प्रतिनिधित्व याना बीफु धाय्त बाध्य याना व्यू । कवितायात पाछाया: उकियागु वकालत कवि याय् मालिक व कवितायागु छुं मू मडु । कवितां कय्च्याःगु मूयात पुनर्मुल्यन याना: कवि जुइगु, निगू कविताया अर्थ थथे मखु धका: कवि वकालत यय्गुया अर्थ व कविताय् साश्वता मडुगुलि कवि वकालत या: व्य मालिगु ख: । थज्याःगु कवितां साहित्यया स्वयात चकक बीफःमडु, अज्यापि कवितयसं काव्य ह्यलय् स्थायी प्रवृत्ति नीस्वना वनेफइमडु तर थज्या गु प्रवृत्ति कवि मधुयके खनेदु ।

बरु कवि रमेश मधुया काव्य साधना सरल व सजग जुया: नं गम्भीरता दु । कवि मधुया कविता स्वायत्तकेवल्य कवि कला व शिल्प पक्ष मेपि कवितयसं थें उप्वः मू बिया मव्वं, उप्वः छाय्पिया मव्वं बरु कला व शिल्प सिक्के उप्वः भाव, प्रनुभूति सम्प्रेषण

याय्गुली उप्वः सशक्तता खनेदु । थ्वहे मधुया कवियागु छगू सफलता ख: । कवियागु भाव सम्प्रेषणम् कल्पनाया गाम्भीर्य किचः नं खनेदु । कवि रमेश मधुया खंग्वया आक्षरिक अर्थ, उकियागु आलंकारिक व प्रतीकात्मक संकेत व नापं विम्बय् रूपायित याय्गु पाखे उप्वः सशक्तता खनेदु । गुगु-

ऐ ! चिलाव्यु

कथि सुइ

लंगरायात व्वहलय् व्वबिया:

कां छह्य वइच्चंगु दु

लंगराया ह्याय्पं नं मता: थें

धेधेचू

पतिचिक न्हुयाबिइ

चिलाव्यु !

[ह्याय्कं : दे पौ : ११०४]

थ्व कवितां झीगु समसामयिक जीवन, परिवेक्ष व मूल्ययात न्ह्यव्वया व्यूगु दु । छले युगयात न्ह्यज्याकिह्य, झीगु प्रतिनिधित्व याइह्य नायः कां जुयाच्चंगु किया न्ह्यव्वया: वइके युग, परिप्रेक्ष्य व समाज प्रति छुं चेतनात मडुगुयात न्ह्यव्वया व्यूगु दु नापं वइके नेतृत्वया सवलता व क्षमता श्या: हे मडुगु व्वया व्यूगु दु अज्या:भ्हेस्यां लंगरा व्यवस्थायात वइच्चंगुयात हाथ्या व व्यंग कथं अभिव्यक्त याना: थौं प्रति छगू असन्तोष न्ह्यव्वया व्यूगु दु । थ्वहे कवि मधुयागु छगू सफलता ख: छह्य रहश्यवादी कवि कथं ।

झीगु जीवनया मू, मान्यताय् की दाया: ध्वनिना वनाच्चंगु झीसं चाय्के मफु । झीसं झीगु जीवनया मू थुइके मफु । झीगु जीवनं गज्याःगु रूप काय्धुंकल, झीगु समसामयिक जीवनया स्वा:पा: गुकथं हिलावन, मू गुकथं लयनाच्चन, उकियात कवि रमेश मधुं थुकथं

न्याव्या वीगु दु-

पिखालखु निसै थःगु नामं
बालू वनेमा गु थाय्
उपाकु चाःहू वने माःगु थाय्
जिन्दगी !

तर थुकथं जक न्याव्याः कवि सन्तुष्ट मजू ।
कवि छगू रूपरेखा न्याव्या बीगु जक मखु । थःमहेस्या
कियाः वया ब्यूगु रेखाय् समस्यायात नं न्याव्याः छकः
ज्ञीतः बिचाः यःयत वाध्य याना ब्यू । उकिं
छंगु गःचा हू वइव्वना
खुत्यां, खुत्यां कयाः ।

[ह्याय्कः दंपीः ११०८]

झीगु जीवनया म् तनाधनाच्वंगु दु । झी शोषित
ह्नि धादथे उव्वः जुया वइच्वंगु दु, झीसं थ्व चाय्के
मफु, थुइके मफु, अले बांलाक धवाथुइके मफु ।
झीके खः ला स्वयत् मिखा दु तर स्वयगु
भमता हे तंके धुन । म्हतु दुसुनाः झीत झीगु म्हतुइ
“जिफाटर” तथा बीवं झीसं थम्हं चाःगु कथं छु
अभिव्यक्त याय्मफु । झीतः थन न्याव्व हे त्यला तःसां
झीसं उकिया विरोधय् सः तय्मफु थुकथं मन् जुयाः
स्वाय्गु सःहस फुक्क तंकाच्वनेधुन । उकिं झी मन् मखु
केबल बुख्याःचात खः । उकिं कवि रमेश मधुं अभिव्यक्त
थुकथं याइ-

सुपागु वालं चिनाः
बुख्याःचात
छगु पथय्
धवाय् दनाच्वंगु दु-
त्याःतगु तपुलि
थाय् थासय् प्वा.प्वा.गंगु
ओभरकोट
तुपः ति थि

(ह्याय्क, दंपी ११०४)

खः ला झीतः थ्व कविता व्वनेबलय् विश्व प्रसिद्ध
कवि टि. एस. इलियटयागु “होलो मायन” व युग-
कवि सिद्धिचरण श्रेष्ठयागु “मेरो प्रतिविम्ब प्रति”
लुमंका ब्यू । युगकवि सिद्धिचरण श्रेष्ठयाके छगू नैराश्यता
दु । छगू हिम भावना कय्च्यानाच्वंगु ‘मेरो प्रतिविम्ब
प्रति’ व्वने बलय् छनेदु । विश्व कवि टि. एस. एलियटया
कविताय् मानवीय सत्ता व मू अवल्यन जुया वनाच्वंगु-
यात न्याव्यातगु दु । कवि टि. एस. इलियट व सिद्धि-
चरणया परम्परा प्रवाहयात ज्वनाः मखु, कवि मधुं
थःगु हे कथंयागु मान्यता नी स्वनेत कुतः यानाच्वंगु
चवय् उद्धृत कवितां यच्चु कयना ब्यू ।

कवि सम्बेदनशील खः अले भावुक नं । कवि
कल्पनालोकं मुक्त जुयाः गबले नं व्यक्त याय्फइमखु ।
थःगु मन्तुनायात कल्पनाया सुपाचं त्वपुयाः जीवन व
परिवेश नाय त्वाक छुचानाः हे कवि थःगु भावनायात
अभिव्यक्त याना वयाच्वंगु दु । तर कवि मधुया कविता
भावुकताया फसय् जक वया मवं, कल्पनाया लोकय्
जक तनाः ययार्थं संसारमुक्त जुया मवं । बरू भावुकता
व ययार्थतां बिलिबिलि जायाच्वंगु अनुभूतित अभिव्यक्त
याना वयाच्वंगु दु ।

भारतीय भाषाया रहश्यवादी कवितय्सं आत्मा व
परमात्माया परस्पर स्वां बोध यानाः थःगु साधनायात
न्याव्याकाः रहश्यवादी परम्परायात ब्वलंकू थें कवि रमेश
मधुं थःगु साधनायात यंका मदी । रहश्यवादी परम्पराया
थ्व छगू थःगु हे विशेषता खः उकिं भारतीय भाषातय्गु
रहश्यवाद साहित्यया अनुकरण कथं झीगु भाषाय्
रहश्यवाद ब्वलंगु मडु बरू झीगु मानसिक धरातलय्
परिवेश कथं दनावःगु दु । झीगु भाषाय् रहश्यवाद
ब्वलंकाः व विकास । लैगुइ थकगुया श्रेय कवि रमेश
मधुयात बीमाः । थौंके रहश्यवादया धरातलय् दुने

चवना: काव्य साधना पाखे मुखरित जुया वनाच्वंह्य छह्य
हे कवि कथं - कवि मधु जक दु । रहश्यवादी कविताया
प्रवृत्तियात ध्वामथुइकं न उकिया चर्चा यायत झीसं लिफः
मस्वया गुकिं यानाः कवि रमेश मधुया रहश्यवादी काव्य
प्रवृत्तियात उपेक्षा यानाः न्हूगु कविताया छह्य कवि कथं
स्वीकार याना वयाचवनागु दु । कवि रमेश मधुयागु
नेपालभाषा कविता ह्यलय थःगु हे भूमिका दु, थःगु हे
परम्परा दु व थःगु हे प्रवृत्ति दु । तर थुकियात वाला
मस्वसे कवि मधुयात न्हू कविताया प्रणेता कवि कथं नाला
कयाचवंगु दु । रहश्यवाद न्हू कविताया आधार मखु,
परिप्रेक्ष्य मखु । उकिं रमेश मधुया कवितायात न्हू कविता
धकाः मूल्याहन यायबलय आलोचकया थासा थासय्
मलाइगु जक मखु कविताया मूल्य प्रति हे अनादर जू
वनी । तर रमेश मधुया कुतलं झीगु काव्य ह्यलय शास्त्रीय
परम्परा कथं रहश्यवाद ब्वलंगु मडु, थुकिं आधुनिक
आग्रह नं मुना यकुगु दु । नापं झीगु जनजीवनया मानसिक
धरातल, झीगु परिवेशया लागं दुने दनावःगु छगू काव्य
प्रवृत्ति कथं ब्वलंगु खनेदु । उकिं भारतीय रहश्यवादया
नकल कथं मडु, देखासिकी कथं मखु झीगु हे काव्य
संस्कार कथं न्ह्याज्याकुगु दु । उकिं थ्व परम्परायात झीसं
न्हू रहश्यवाद नं धाय बहः जू ।

कवि रमेश मधुया "जिगु यात्रा" कविताय् आपालं
पुलांगु मान्यता व मूयात ल्यहेंथना छवयगु कुतः खनेदु ।
छले विकास जुल, न्हूगु युगया उद्बोधन जुल धइचवन तर
अज्याःगु किवःया आलाउलु तक लुयावःगु, लुइगु सम्भा-
वना तक कविं खके मफुनि । उकिं कवि तस्सकं सत्रेत
खनेदु । कवि भावनाय् व मेपिनिगु नारा व आग्रहलय्
व्यां वनेगु कुतः खनेमडु थ्वहे कवितागु ई प्रतियागु
इमान्दारिता खः । वर्षा अवश्यम्भावी खः, वर्षाया
आगमन न्हूगु दिंया संकेत खः सम्भावना खः । छायाःसां

वर्षा थन फुक्क यां-थ्यां मिले मज्जु चुइवा छवया बी,
नष्ट अष्ट यानाजी । उकिं वर्षा अवश्य वयमाः थ्व यां-
थ्यां फुक्क मिले यायत, तर वर्षाया आगमनया छुमां तक
वःगु मडुनि । उकिं कवि धाइ-

जिगु थ्व निचाः घःचालं फिब्वय् दुने धुंकल
थ्व निपाः ह्लाः क्वकुकातःगु झण्डा थें व्वयाचवन
ह्लासं तिकिनंगु चःतिइ अतृप्त तृष्णां
वर्षाया लायलामा गनं मखनि
सिवाय् लें कथं जुयाचवपि पुलुपुलु गेरात
क्षितिज न्यंक व्वांय वनाचवंगु थ्व मरुभूमिइ !

कवि छह्य चेतनशील व युगया श्रष्टा नं खः । देश
काल व परिस्थितियात सापेक्ष यानाः थःगु परिप्रेक्ष्यया
लागाय् दुने तयाः कवि अभिव्यञ्जना याइ । कवि
भावुकताया लहरय् ल्यहें ल्यहें पुया वनकि काध्यगत
मूल्य तनावनी अनथाय् लाक्कहे कविताया मू अवमूल्यन
जुयावनी । अले अज्याःपि कवितयसं न्ह्याथाय् नं धंय्
जक खनी, थःत सापहे च्वन्ह्याःह्य कवि भाःपी । कविता
न्ह्याथे यानाः च्वसां ज्यू धाइगु विचाः कथं कवितायागु
सृजना याइ । कविताया नामय् कवितायात बदनाम यायत
उच्चः योगदान ब्यू वनी । कविताया चर्चा कविता नं
क्यगु भावभूमि, परिवेशयात कया जुइबले अज्याःपि
कवितयसं कवितायात पाछायाः वकालत याय्मालिगु
अवस्था सृजना जुइ । तर कवि रमेश मधुयाके थज्याःगु
भावुकताय् ल्यहें ल्यहें पुनाः प्रव हित जुइगु प्रवृत्ति मडु
बरू संयम, गम्भीर अनुशीलन व परिवेशनाप प्रतिबद्ध
जुयाः थःगु भावनायात मूर्त रूप बीगु कुतः आःतक
प्रकाशित जूगु कवितां स्पष्ट याना ब्यूगु दु ।

कविताके कल्पनाय् निभालय् जक लुकुबियाचवनेगु
प्रवृत्ति यानाः झीगु साहित्यय् नव-स्वच्छन्दवादयागु
प्रारुर्भाव जूगु खः । उकियात झीसं बालांक वालाछवय्

मफयाः न्हूगु कविताया वसतं पुंका छवयधुन । झीसं झी कवितयगु विवशया सः, वाध्यताया जः व विरोधया फुसकुलु नारा ब्रैब्रं आजित नं जुइधुन । छायाधाःसा ह्याबले व हे विवशता, व हे वाध्यता, व हे विरोधया स जक न्यने मा गु दु सृजनात्मक प्रवृत्ति धाःसा ह्यो जुया वनाचवन । विवश, वाध्यता व विरोध छुक्रिया लागि? झी कवितयसं गज्याःगु समाजया किया, गज्याःगु स्वन्नता मालाचवन थुक्रिया लिसः कवितयके दयफु तर कविताय् महु (प्रगतिशील कवितयके त्व.ताः) उकि झीतः झीगु परिवेशयात उलाः झीत सचेत याना बीफुगु काव्य मालाचवंगु दु । झीत यथार्थता नाप स्वापु तथा बीरुइगु काव्य माःगु दु । कल्पनाया संसारय् झीत ब्वाके यंकियु काव्य सिके झीत झीगु शक्ति, चेतना हात्तीकाः थन स्वाय्यगु, मन् जुयाः दने फइगु व मानवीय मूल्य व गरिमा लुइका बीगु काव्य हे माःाचवंगु दु ।

खला अज्याःगु प्रवृत्ति छुं भचा झीगु काव्य साहित्यय खने महुगु मखु । कवि बुद्ध साय्मियाके नं अश्याःगु हे विवशता व वाध्यता जक ब्वयगु प्रवृत्ति इगु जूसा, यथार्थन्मुखी मजुसे भावुकताय् जक ब्वाय् जुइगु कविताया नामय् उच्वः पिकायगु गतिमान जक दुगु जूसा, बंगनसिमाया हः थे काव्य दर्शन परिवर्तनशील जगु जूसा सायद कवि साय्मि थः अग्रज कवित सिके उच्वः चर्चित जुइगु खइमखु । कवि रमेश मधुयात नं त्व मके मफु । कवि मधुयाके नं नि अज्याःगु हे प्रवृत्ति खनाचवनागु दु । कवि मधुया आग्रहलय् थःगु हे पहःइ, थःगु हे मौलिकता दु । कवि रमेश मधु छहा चेतनशील व यथार्थपरक कवि नं खः । विरोध विरोधया सः श्वयकाः थःगु अधिकार प्राप्त जुइगु मखु थन ला विद्रोहया नमि ग्वाकेमाः अलेतिनि थःगु अधिकार प्राप्त जुइ धंगु भाव कविया मय्या काव्यय् झीगु न्ह्याःने ब्वय् हयाब्यू । नापं परम्परागप संस्कारया विरोधय् थः समकालीन कवित सिके कवि रमेश मधुया सः उच्वः तीसः जू, च्वःह्याः जू । उकि कवि मधुया अभिव्यञ्जना विरोधय् सिके विद्रोहय् उच्वः तीखर व प्रखर जू ।

कृष्टिया कण कणय थ अश्यक्त अलौकिक प्रियतमया दानय कवि रमेश 'मधु' अकुल जुयावंसाः मतिनाया म्ये जक हालेगु पाखे प्रवाहित मज् । उकि लाका तगु देय् लितः काय्त स्वैगुं साधना यानाः वरदान पवनेगु

प्रवृत्ति पाखे कवियात भलसा महु । स्वच्छन्दवन्दो कवित थें कल्पनाया पपु छुनाः ब्वयल मत्वः, न्हू कवित थें विवशता व वाध्यता न्ह्याब्वया मन्वः उकि कवि मधु थगु अतिव्यक्ति थुकथं याइ-

सिमाव्वय् समाधिस्थ जि महाद्यः मखु

जितः गाण्डीव धनुष माःगु दु लाकातःगु जिगु देय् लितः काय्त

डायना! छंगु चुपाया त्यू त्यू मखु

कुरुक्षेत्रया शंखनादया न्ह्याः न्ह्याः दं वने माःगु दु

कवि रमेश मधुया श्व कविता मूलत ध्वन्यात्मक खः । थुकित ध्वाथुइकेत छचला तःगु प्रतीकया ग्वाहालि जक काव्यत्मक सहजानुभूति (intuition) पाखे जक ध्वाथुइके फइ उकि मधुया काव्यभाषा प्रतीकात्मक व उक्रिया सम्मूर्तन (iconic) पाखे उच्वः धेचुयाचवंगु खनेइ । नापं भाषाय् दुबिनाचवंगु अर्थतत्वयात फच्छि-फतलय् कविताय् ह्यो यानाः छचलायकेगु व ध्वन्यात्मक पाखे उच्वः वस्वयगु प्रवृत्ति खनेइ । रहश्यवाद पाखे उन्मेष जुया वंसां भाषा व अभिव्यञ्जनय् प्रतीकवादी कवितयगु लंपुइ कवि मधु खने दय्कः वः ।

कवि रमेश मधु खंखः मालिगु (diction) व उक्रियात मितव्ययीता कथं छचलेगु पाखे उच्वः सशक्त जूगु नं खनेइ । कविगु कुनः बांलाः जू । कविता चवत्त बांबांला गु खंखः तथा अभिव्यक्तियात कलात्मक रूपं बी फय्नाः कवि छचलात गु खंखलं चेतना दीप्त याय् फय्माः, गुगु चेतना बांला गु व लोकं ह्याइगु जुइमाः । थुकथं ब्वना यकेबलय् रमेश मधुया कविता सशक्त खनेइ । रमेश मधुया कविताय् प्रकृति वाय् मानव संवेदनाया प्रतीक कथं व्यक्त जुयाचवंगु दु । कवि मधुया कविताय् सवेग दु, छगु ध्वन्यात्मक जुया छगु किया न्ह्याब्वया बीकु ।

कवि रमेश मधुया आःतक झिन्यापुति जक कविता पिहां वपधुंकुगु दु । कविता कम चवयाः छगु प्रवाह न्ह्याज्याकेत कवि रमेश मधु समर्पित जुया वंगु दु । कवि मधुया लगनतां यानाः झीगु काव्य ह्यलय रहश्यवाद न्हूगु रूप कय् फुगु दु । कवि मधु न्हू रहश्यवादया न्ह्यालुवाः कवि कथं झीगु काव्य ह्यलय न्ह्याबले लुयाहे च्वनी । □

सन् १९८५ व अफ्रिका

--सुरभ

सन् १९८५ अफ्रिकाया निंति मारथमवंगु दबू जुया-बिल । सन् १९६० निसँ १९८५ या शुरू तकया दुने गुइगू सैनिक क्रान्ति झूचा गु महाद्वीपय् १९८५ या अन्त तकय् खुकः सैनिक विद्रोह जुल, गुकी स्वंगू सफल जुल । स्वंगू असफल जुल। सफल सैनिक विद्रोहलं सूडानय् निमेरी, उगांडाय् मिल्टन व नाइजेरियाय् जनरल बुहारीया ह्लातं लत्ता लाकाकाल । गिनी, घना व लाइबेरियाय् प्रमुखतयत सत्तां च्यूत यायगुली सफल मजुल ।

सूडानया नेता मोहम्मद निमेरी व उगांडाया नेता मिल्टन ओबोटे सत्तां च्यूत जुइमाःगुया कारण अजू-चायपु । राष्ट्रिय व अन्तरराष्ट्रिय क्षेत्रय् थःगु व्यक्तित्व-यात स्थायित्व बिया च्वंपि उर्पि नेतातयसं थःगु देय्या उगु ल्वय्यात न्हंके पाखे छति ध्यान मव्यू गुगु उपनिवेश-वादीतयसं सत्ता त्वःता दंबले पुंकाथकुगु खः । व उपनिवेशवादीतय् नीति खः - थःथवय् ल्वाकाः राज यायगु । 'श्वहे नीति अर्थात् ल्वय्यात न्हंकेगु सत्ता झन क घात । थःगु सत्ता बल्लाकेया निंति श्वहे नीतिघात छुचल । निमेरी थःगु देय्या मुस्मां व ईसाइतय् दथुइ ल्वापु ज्यंके पाखे मिखा मव्वः । अथे हे ओबोटों लांगी व अचोलीतय् दथुइ ल्वाकाः शासन यात । गुकिया लिच्छः सत्तां च्यूत जुइमाल ।

सन् १९६९ स गबले निमेरी सत्ताय वल, अबले व ह्य छहं समाजवादी नारां न्यंक च्वंहा खः तर सन् १९८३ तकया दुने व छह्य फट्टर मुस्मां जुल । श्व वयागु राजनीतिक अवसरवाद जक खः गुगु १९८५ स आगं तज्यात । वं सत्ताया निंति थः विरोधी ८६ वर्षया छह्य मुस्मां नेता महमूद त.डायात यखात । २ करोड ३०

लाख जनसंख्या दुगु सूडानय् उत्तरय् मुस्मांतयगु दक्षिणय् ईसाइतयगु वस्ति खः । १९७२ स निमेरीं निगुं सम्प्रदाय-या दथुइ छगू सम्झौता याकल तर छुं दँ लिपा हे निमेरी-या निंति मुस्मांत हे महत्वपूर्ण समुदाय जुयाच्वन धैगु स्पष्ट जुल । गुर्कि यानाः देसय् असन्तोषया मि ग्वात । विदेशी त्यासां देय्या अर्थ-व्यवस्था चारक्वार सन । नापं इथियोपिया व जःखः देसय् अनिकालं यानाः दुहां वःपि १० लाख शरणार्थीतयसं सूडानया अर्थ-व्यवस्थायात थाःगाः मदय्काबिल । निमेरी काहिरोया यात्राय् वनाच्वंगु इलय् ६ अप्रिल खुन्हू रक्षा मंत्री अबुल रहमान सबर एल वाहबं सत्ता थःगु ह्लाती काल ।

ईदी अमीनया राक्षसी शासनं जीवन ह्लातय् तयाः स्वानाच्वंपि उगाण्डाया जनतां मिल्टन ओबोटे हानं सत्ताय् वय्व सुखं सासः ह्लात तर ओबोटें सत्ताय् वय्वं अतीतया अनुभवयात लुमकाः सेनाया उच्च पदय् थःगु जनजाति लांगी समुदाययापि मनूतय्त भर्ना यात । लिसँ लांगी वस्तिया सैनिक अधिकारीतयसं अचोली वस्तियापि मनूतय् जिक्व अन्याय, सास्ना बीगु यात यात । अमनेस्टी इन्टरनेशनलमा छगू विशेष रिपोर्टय् अनयाःगु अन्यायया व्यापक चर्चा यानाबिल । ओबोटो सरकारया विरुद्धय् सैनिक विद्रोहया नेतृत्वयाःसु बिये डिडियर जनरल ओकेलो अचोली वस्तियाह्य खः ।

अगस्त महिनाय् नाइजेरियाय् जनरल बुहारीया सत्ता फात्तापुइकगु नं १९८५ या छगू महत्वपूर्ण घटना खः । अफ्रिकाया दकलय् अघः जनसंख्या १० करोड दुगु नाइजेरिया मेमेगु देस सिवै अघः जनतान्त्रिक देस खः । साहित्य, संस्कृति क्षेत्रय् नाइजेरियाया थःगु हे छगू

अलग दु। अयसी नं नीध्यादया दुने खुकः तकः सत्ता परिवर्तन जुद्धकल। भूतपूर्व शासक ग्रेह शगारीं देव्या अर्थ व्यवस्थायात था.गाः मद्यकाः वारववार संकायकूगु बबुली जनरल बुहारी नीलाया दुनेहे चुलुयाः थस्तः पाय्माल।

शगारीया शासनया अन्तिम इलय् देव्या मुद्रास्फीति २३.२ प्रतिशत अंगुसा १९८४ इ अंगुबले ४० प्रतिशत अयन। छुं छुं वस्तुया भाः ३०० प्रतिशतं वृद्धि जुल। जनरल बुहारीं देसय् अंगु अस्तोषया फय् कुनेगु अस्तफल कुतलय् “अनुशासनहीनताया विरोधय् युद्ध” ज्याइवः छुत। तर हाकु बन्जाः, कृतिम अभाव विकेगु सत्ता बिद्यार्थी डाक्टर, चिचिधंगु पसत्या व मध्यम वर्गतयत् थःगु ज्याइव या लक्ष्य दयकल गुपि अस्यायया विरोधय् सः थवकाचर्वाप जक खः। मेजर जनरल इब्राहीम बबनगोडां २७ अगस्त खुन्हु जनरल बुहारीयात सत्तां थीकूबले जन अस्तोष चरम सिमाय् अयनेधंकुगु खः।

सुखा, अनिकाल व विदेशी त्यासां- थव स्वतां यानाः १९८५ इ अफ्रिकाया आपाः थें देसं छयं तकं ह्दनेमफुत। इगियोिया, मारितानिया सेनेगल, नाइजर, माली, अरर मोल्डा व चाडयात नं सुखा व अनिकालं मत्व तू। थुकिया प्रभाव कथं सूडान व सोमालियाया अर्थ व्यवस्था अयन।

अंगु अस्तोषय् तांजिनियाया भूतपूर्व राष्ट्रपति जूलियस न्येरेरे नीप्यदें तक शासन यानाः स्वईच्छा अयकाश काल। सत्ताया निति न्ह्याबलें हिबाः वइगु अफ्रिकाया निति थव छगू लुमके बह गु घटनां खः।

अन्तरराष्ट्रिय मुद्राकोष, विश्व बैंक व मेमेगु संस्थां बिद्यावयाचवंगु त्यासाया कारणं अफ्रिकाया देसय् बवलंगु खतरायात जूलियस न्येरेरे १९८५ या शुरूइ हे लण्डनया रायल कम्पनेलेथ सोसाइटीयात सम्बोधन बासैं संकेत ब्यूगु खः। तांजिनिया, जाम्बिया, सूडान, जेयरे, घना, उगांडा, ग्राइवरी कोष्ट, माली आदि देसय् अर्थ व्यवस्था अयंगुया मू ल्लाः अन्तरराष्ट्रिय मुद्रा कोषया दु। १९८४ या अन्त तक सहाराया दक्षिणय् लाःगु देसतय्सं अन्तरराष्ट्रिय मुद्रा कोषयात पुलेमाःगु त्यासा छ अरब डलर दु। गुगुया भुक्तानी १९८७ या अन्त तकया दुने जुइमाः।

अन्तरराष्ट्रिय मुद्रा कोषया त्यासां याना दकलय् अयवः जाम्बियां समस्या ववयीमाल। शर्त अनुसार थःगु मुद्राया ५६ प्रतिशतं अयमूल्यन यायमाल।

यदि १९८५ यात नेल्सन मंडेलाया समर्पित वं धाःसां अतिशयोक्ति जुइमखु छायां धाःसां दच्छि यंकं हे व चर्चित जुल। जनवरीइ पीटर बोथां मंडेलायात त्व तेत प्रस्ताव तर मंडेलां लिसः बिल यदि बोथा सरकारं रंगभेद नीति त्वःतेगु पाःफल धाःसा वं हिसाया लंगु त्वःते। दक्षिण अफ्रिकाया जेलय् नीस्वदें न्ह्याबनिसें कंकाचवंगु मुक्ति योद्धा नेल्सन मंडेलां पीटर बोथाया प्रस्तावया लिसलय् १२ जनवरी ८५ खुन्हु जनताया नामय् थःगु सन्देशय् धाल- “जितः नं जिगु जिन्दगी उलि हे यः गुलि छिकपिनि तर जि थःगु व जनताया स्वतंत्रताया जन्म सिद्ध अधिकारयात भी मफु। जि स्वयं स्वतंत्र जुइगु गुलि मनसुवा दु, व सिवें नं जितः छिकपिनिगु स्वतंत्रता यः। “... जि गुगं नं शर्तयात स्वीकार याय्फइमखु।”

नेल्सन मंडेलाया थव सन्देश झिद्धः मनूया न्ह्याःने वया न्ह्याय् नं ववनाः यंकूगु खः। अनं निसें दक्षिण अफ्रिकाय् दमन व प्रतिरोधया सिलसिला शुरू जुल। पीटर बोथां अन्तरराष्ट्रिय प्रेसयात १९८५ दच्छि यंकं मिखा तीकल। थवहे कारण यानाः अन अन्दाज यात कि शायद मंडेलायात छुं दिन लिपा त्वःतीगु जुइ।

पाल्समूर जेलं मंडेलायात उपचारया निति पित ह बले मनूतयसं अनुमान यात शायद त्वःतीगु जुइ। बोथा सरकार पाखें खबरया धुपवः इंकल- क्रिसमस खुन्हु मंडेलायात त्वःतीगु तर क्रिसमसया निन्हु न्ह्याः मंडेलाया कलाः विनी मंडेलायात वया छें नं हे लुत्तुलुयाः उवनायंकल।

१९८५ यात अफ्रिकां छगू दु खद बर्ष कथं अबले तक लुमका तइ, गबले बोथा सरकारं यखा ह्य ल्याय् ह्य कवि बेंजामिन मोलाइसया ह्यगस पुवनीमखु। कवि बेंजामिनया ह्यगस खः- हाकुपिसं राज याइगु व दिन वइतिनि !

गिरिजाया

‘मुल्याहा’

जि मखन -- जगदीश चित्रकार

(जिमिगु देगः ल्याः ८ वं ३ स पिदंगु गिरिजाप्रसादया समालोचना “मुल्याःहाहा याकः काय् ‘तनावंगु लाग्’ या ‘प्रतिक्रिया कथं वःगु श्व च्चसूयात लेखकं गथे बियादीगु खः अथे हे पियनाचवना ।-देगः)

सुदन खुसःया ह्लापांगु कविता-मुना ‘तनावंगु लाग्’ यात लसकुस याय्गु इवल्य् प्रस्तुत सफूया जिगु भूमिका-यात गिरिजाप्रसादं निम्न खँ इवलं कुंखिनादीगु दु ।^०

ह्लापां ७ सालया हिउपाःयात मुक्कं फुस्तु मखु घइगु खँ वय्कःयात लुमधंगु सिइदत ।

वयां ल्यु, गिरिजाया मिखाय् ७ सालयात मुक्कं फुस्तु धाय्फुगु हे सुदनया ऐतिहासिक दुजां खः, सुथांलाःगु बिचाः खः, आःतक सुनां नं वय्मफुनिगु न्हू बिचाः खः ।

मेगु, सुदनं न्ह्यलुवाः कविपित लिलाकूगु जक मखु लिपयाय् नं धुंकूगु दु घइगु वय्कःया मूल्याङ्कन खः । थुकिया अःखः सुदनं न्ह्यलुवाः कविपित लिलाके मफुनि घइगु भूमिकाय् प्रस्तुत जुयाचवंगु धापुति गिरिजायात तिवक मिनिगु खँ नं कथंहंगु हे जुल ।

दक्कय् ल्यु, अन्यायया प्रतिरोधय् लिश्वयाचवंगु कविताया सबल पक्षय् सुनानं काइगु आनन्द नं गिरिजा-यात मनीगु जुपाचवन । श्व नं वय्कःया मिखाय् अन्यायया मेगु रूप हे जक खः ।

थुलि धाय्धुंकाः गिरिजाया धापूयात छसीकथं बालास्वय् त्यना ।

ह्लापां ७ सालया हिउपाःयात हे न्ह्यछुइ । गिरिजा-या समालोचनात्मक मिखाय् ७ सालया हिउपाः मुक्कं शून्य हे जक खः, वय्क या ल्याख्य ७ साल न्ह्यवया अङ्क हे थौतकं कुहांवयाचवंगु दु, सुइगुं ह्लातय् छगः बागः हे लवः लाःगु मदुनि । मेकथं धाय्गुसा वय्कःया मिखाय् राणाकालीन नेपा या समाजिक, सांस्कृतिक एवं भौतिक परिवेश छु खः थौं नं व हे खः । वय्कःया मिखाय् उबलयया समाजय् न्यनाचवंगु आर्थिक, भौतिक व मानवीय मृत्यु छु खः थौं नं वहे खः यदि अथे खः घइगुसा गिरिजा, सुदन व स्वयं थौं थथे आखःःवलं कय्काः नवानाचवंगु खइमखु, श्व यथार्थ नाटकया स्वहं पात्रत शायद ६७ सालया काल कोठरी दुने चित्तधर, व्यथित, सिद्धिचरण आदिया लिसेलिसें तुगलय् छवयाचवंगु मि पेंय् पयतुनाचवन जुइ । अन चित्तधरया ‘सुगत सौरभ’ लिसेलिसें थःपि नं थःथःगु सौरभया साधना मुलाः मुलाः यानाचवन जुइ । गिरिजायात जिगु न्ह्यसः खः थौंयागु झीगु परिवेश वहे ६७ सालया कालकोठरी खः वा मेगु हे खः ? गिरिजाया ऐतिहासिक ल्याःचाःया खंगः ‘फुस्तु’ यात जि थनथाय हे थुइके मफयाचवन ।

^० देगः ल्युपौ, ११०६ वं ३, ल्याः ८, पौ २३-२७ वनादिसं ।

जि स्वयं शौचा म् न्हासः परिवर्तन बल वा मवलया
 खंय मखु, न्हासः ला परिवर्तनया गतिशीलता, परिधि व
 वं लिनाचवंगु लंपुयात कयाः खः । न्हासः पलाः न्हात वा
 मन्हातया खंय मखु, न्हासः खः न्हाानाचवंगु पलाः छु
 ख - किसि पला, खासा पला, सा पलाः वा द्रहं
 पलाः ?

अथवा गिरिजाया धापू श्व नं जुइफु - राणा
 शासनया हे प्रशासनिक राजनैतिक दायरा दुने हे थौया
 सामाजिक, आर्थिक परिवेश बवलने फइगु क्षमता दु ।
 यदि अथे ख.सा उक्रिया सविस्तार विश्लेषण न्हाव्वय्त
 वयकः लिचिला दिइमखु जुइ धइगु नं आशा याना ।

मेगु खं, ७ सालयात फुस्तु धायफुगु हे गिरिजाया
 संवेदनायात धवय्पिइगु अपूर्व वैचारिक अनुभूति जुया-
 च्वन । जि स्वयं श्व ७ साल ति हे ३५ दे कवपुलांगु
 बिचाः खः, थुकिइ गिरिजां छु न्हगु सः लुइका दिल जि
 थुइकेमफुत ।

राणा शासनया प्रशासनिक दायरा दुने च्वनाः
 लाभान्वित जुइखंयि छपुचःचा मन्त, अले उबलव्या हे
 मध्ययुगीन सांस्कृतिक परिवेश - भक्ति परम्परा, भोग
 मूल्यय् लिकुनातःपि मिस्तयगु दासी परम्परानाप मोह
 दुपि मन्तसे ७ सालयात फुस्तु जक मखु अःखः पलाः
 धयावःगु सः गिरिजां नं इलय् - ब्यलय् न्यनावःगु दहे
 दइ । ७ सालया लिचवःयात उप्वः जायका यनेगु, दुगुलु
 याना यनेगु क्रमय् १७ सालया परिवर्तन जुइगु ला
 गिरिजां नं मसिउगु खइमखु । थुलि जक मखु हानं १७
 सालया लिचवःयात नं आपालं दुगुलु यानाः न्हाज्यायगु
 क्रमय् संविधान संशोधनया प्रक्रिया न्हात, जनमत संग्रह
 जुल । ७ सालं निसं थौतकं, ३५ देया ताःहाकःगु जीवन
 यात्राय् समस्त नेपाःभि श्वहे दुकुलु - फुस्तुया खंय
 त.र.वपनाचवंगु मडुला ? मखु, थुलिमां अप्वः सुदनया

“फुस्तु” दुने मेमेगु गहन काव्य - भाव सुलाचवंगु दुसा
 व जि लुइके मफुगु जुल । थुखेवाखे ब्वमिपिनि मिखा
 चाय्केगु ज्याय् जि सिकं उप्वः गिरिजा हे सक्षम जुइ
 धइगु नं आशा याना ।

छता खं, काव्य - अनुशीलनया इबलय् गिरिजाया
 तुगलय् दनाव गु संवेदनशील न्हासः उलि तःघं उक्रियात
 साहित्यया परिवेश दुने लिकुने थाकु । जि ला छह्य
 समालोचक जक, जिगु पाखें उप्वः साहित्यिक खं हे जक
 पिहां वइ । साहित्यय् प्रतिबिम्बित राजनीति, अर्थया
 खंय जिगु पाखें सामान्य स्तरय् जक विश्लेषण जुइ ।
 थुलि उप्वः मेगु शोधपूर्ण विश्लेषण मालेगु खःसा गिरिजां
 कवि - समालोकपित स्वकाचवने सिकं तप्यंक हे देय्या
 नांदंयि इतिहासकार व राजनैतिक विश्लेषकतयगु न्हाःने
 थःत ब्वयादीसा वयकःया पलाः थासय् लाइगु जुइ धइगु
 आशय नं त्वंकाचवना ।

थुलि ल्यू, सुदनया काव्य - शिल्पया खंय गिरिजाया
 छत्वाःचा संतव्ययात नं वाला स्वयं । गिरिजाया मिखाय्
 सुदनंति मेमेपि कविपिसं काव्यया स्वातुगु लुमुगु सिलः
 सुइमसः, कवितायात हिंसि छायापियाः ब्वचाय्के मसः ।
 छतु सिलखं मफासे काव्यं लुमुजः बिइफुगुया आपालं दसि
 नेपालभाषाया कविपिसं न्हाव्वयादी धुंकल । सिलः
 मफासे कविताया लुमुजः लुइके मफुगु गिरिजाया तुगःया
 संवेदनशील परिवेश जुल, तर झी दथुइ बः बः सिलः
 फायतःगु रामायणं लुमुजः क य्मफुपिं नं ला दु, मडुला ?
 गिरिजाया तुगःया परिवेश ज्वलिज्वः सकसिगु जुइ हे
 माः धइगु करं नं ला मवयं । सिलः फायगु वा मफायगु
 कविता यः - त्यःया खं खः । समालोचना वः - त्यःया
 खं मखु, कविताया मूल्य यः - त्यःया हवल मखु ।
 मखुसा काव्य - जगतय् पलिस्था जुयाचवंगु मुक्तकया रूप
 मूल्य थुनेत गिरिजां थौतक झीगु भाषाय् धस्वानाचवंगु

सम्पूर्ण मुक्तकयात कविता मखु धकाः ववथले फुगु समा-
लोचना प्रतिपादन यायगु ज्या ल्यं दनि । गिरिजां पूर्व-
पश्चिम, उत्तर-दक्षिणया कविताया तुकबन्दि पक्षजक
ऋग्वेद्या मच्वंसे, तुकबन्दि मदुगु थःगु हे देशया गुगुं नं
मुक्तकया काव्य-अस्तित्व गुथाय ल्लनाचवन धवाथुइक
ऋग्वेद्यत आग्रह यानाचवना । का म्वाल, गिरिजाया हे
मूल्य दुने च्वनाः छकः नं स्वय । ऋगः दु सुदनं कविता-
या सिलः सुइगु ज्याय वैद्य, साय्मि, संजु, आनन्द,
योगेन्द्र, सुन्दरपि छह्य निम्हेसित जक तिलाकूगु लाकि
दुर्गालाल, सिद्धिचरण, व्यथित, चित्तधर निसै कयाः स्वयं
गिरिजायात हे थ्यं क लिलाकूगु ? कि गिरिजा छह्य
त्वताः मेपित जक लिलाकूगु ?

सुदनया कविता चट्ट बांलाक ववचायाच्वंगुया दसि
ला गिरिजां ववयादिल, तर मेपिनि चट्ट मच्वनाः
ववचायाच्वंगु कविताया हाखः, अले सुदनया कविताया
सिलः बां न्याकुं कयाः बांलाः थै मेपिनि कविताया
ह्यबां गम गन हेतानाचवन, स्वतानाचवन वा पक्कुचिना-
चवन उखेर नं पच्चि नं सुयाः वयनादीगुसा वय्कःया
“चट्ट बांलाःगु” या अर्थ जि नं थुइके दइगु । मखु
सनालोचनाया ज्या चट्ट चवन बांलात, व चट्ट मच्वन
बांमलात जक घइगुसा थ्व नं यः - त्यःया जक खे जुल,
थुकिइ जिनु छुं धाय्थाय् मदु ।

अन्यायाय खे व्वनाः आनन्द काय्गु अन्याय यात

धइगु गिरिजाया आरोपय् थुलि हे धाय् मं दु, अन्याय
जूगुया सः हे तय् मसयाच्वंपि मनूतयगु वृहत पुचलय्
छह्ययां ल्यु मेह्य, मेह्ययां ल्यु मेहं अन्याय जूगुया सः
तय् सय्का हल धाःसा थ्व नं मानवीय संवेदना
बिस्तारया सकारात्मक पक्ष हे खः, थुकिइ लुधने
थाय् दु, आनन्द काय् थाय् दु जि आनन्द कया । मनुखं
दुःखया बाखं व्वनाः थःगु दुःख सह यायगु मनोबल
लुइकी, स्फूर्ति लुइकी, आनन्द लुइकी, तर गिरिजां
लुइके मफय्फु व मेगु हे खे । गिरिजा निति आनन्दया
परिवेश “थ्वंया बाताचा” या सुख दुने परिमित लुइफु,
जिगु निति आनन्दया परिवेश उलि हे जक मखु ।

दवकय् लिपा थ्व नं धाय्, गिरिजां ऋयनाच्वंह्य
मुत्याहा काय् ला जि स्वः स्वःथाय् लुइके मफयाचवन ।
जि ला थौं तस्सकं जानिपि, सोजापि, “जी हजूर” या
नायूसलं ववछुइपि काय्म त जक थाय्थासय् ग्वाःग्वाः
मुनाच्वंगु खनाचवना, मुनां खबला मांयात प्यकालेय्
बलात्कार हे जुयाच्वंसां तुलतुलं जक स्वयसः, छुं नवाय्
मसः, अज्ज सके वं थ्व बलात्कार घइगु हे छुं हे नं मसिउ
जुइफु ।

छता खे, साहित्यया परिवेशय् कट्ट-मधुया खे पिहां
वय्माः, वयांच्वनी, थुकिइ मुनां नं तुगलय् च्वाच्वां सुइकाः
फहिलेयाय् मदु । थ्व खंय् जि गिरिजायात सुभाय्
द्यमछासै मगाः । गिरिजाया जि प्रति लुमधंगु खे व्वनाः
जि आनन्द लुइका, आशा दु वय्कलं नं अथे हे लुइका
दी ।

२२ साल व जि

बुध्द साय्मि

(२०२२ सालं नेपालभाषाया इतिहास न्ह्यथने बहःगु थाय् काःगु दु । मूलत थ्व दे सरकारलिसे नेपालभाषा भाषीतयगु विरोधया दे जूगु दु । उकि २२ सालयात 'विरोध वर्ष' या रूप्य उल्लेख याःसां मयाः । रेडियो नेपाल 'नेपालभासं' बीगु समाचार लिकाःगु विरोधय् थ्व देय् वाः पतिकं त्वाः त्वालय् साहित्य सम्मेलन यानाः नेपाल-भाषा भाषीतयसं विरोध प्रदर्शन यात । थौं २२ सालया व आन्दोलनं ब्यूगु उपलब्धी, अनुपलब्धीया मूल्यांकन जुइमाःगु आदेश्यक ताय्काः थ्व स्तम्भ शुरु यानागु खः । २२ सालया आन्दोलनय् गुगुं नं कथं संलग्न जुयादीवि भाजु/मयजुपिस्त थःथःगु अनुभव जिमित छ्वायाहयादीत इनाप याना । -देगः)

झावाया अनारमनी बिर्ताय् जि २०२२ सालया ह्लापांगु मुथ स्वया । खः अनहे रेडियो नेपालं नेवाः भाषं समाचार बी दिक्कुगु समाचार ग्यना । छगू खबर गुकि जितः छुकुरिया सवाः बिल ।

मया गु उमेर तनाः जिन्दगिइ ह्लापां नयागु जागीर । जागीर धाय् स्वयाः थःगु सुती दनाः धस्वाय्गु इच्छा पूर्वकागु घाःसां बांलाइ । तर च्याला गुला दुबलेहे कलेज दुस्वय्गु दुग्यंगु मनसुवां जितः झापां सालाहल । सावन ताख्य जि येय् थ्यन । २०२२ सालया न्हगु ह्नि इंगु हाकुगु जःया विरोधय् बबलंगु साहित्य सम्मेलन ग्यमु लानाचवंगु ई । त्वाः बहालय् सनिवाः पतिकं साहित्य सम्मेलन जुयाचवन । जि छगू ल्यू मेगु साहित्य सम्मेलन स्वः दना शायद निकः स्वकः । जि सम्मेलनय् रचना न्वचु जक न्यना मखु छुं छुं श्रोतातय् भावना नं ब्वना । दबुली स्वयाचवंगु मिखा मिखाया न्यनेत आय्बगु छपा छपा ह्लाय्पया प्याःचाःयात शायद जि छुं वाः चाय्का ।

अथेजा जि ह्लापां निसे छुं च्वया । कविता जि गबले च्वयाः क्वछिइ मफु । तर फ्रायडवादी भाषं धाय्गु खःसा कविता जिगु ह्याकुंगु जिन्दगिया पर्का खः । थःगु सासलय् शंका जुयाः आखलय् म्वाय्गु कुतः खः । थ्व छुं कथंया जिगु विवशता खय्कु नापं म्वाय्त मालागु लिधंसा नं । व इलं जितः दबू बिल, थःगु ख्वा स्वय्त जितः छपाः ह्लाय्कं बिल ।

मिखाद्वय् जूगु सम्मेलनय् कविता बिया । तर जि मवना । जि न्यना व कविता ह्लापा जुल । छगू तःधंगु हःपा । व इलय् शायद जि दकलय् ह्लापां इनागु दबू खः थाय्मरुया । कविता खः "जि वाः वइगु छुसि, जितः सुनां पनां पने फइमखु ।" कविता क्वचाय्का तयागु स्वः खः

श्रृष्टिया सन्देश जक मखु
प्रलय नं जिगु गर्भय् दु ।

कविता ह्लाप जुल । थःगु कुतः सिर्ति मवंगु भाःपिया । थनहे जि दकलय् ह्लापां डा० कमल प्रकाशजुं न्वचु ब्यूगु न्यना ।

अनेलि उँवहालय् जूगु सम्मेलनय् "व सु ?" नांया कविता न्यंका । थःगु विश्वास कथं व कविता ह्लाप जूगु जक मखु सम्मेलनय् तसकं यय्कल । लुमंगु स्वःत थुकथं खः -

अय् लाखं चर मस्त न्ह्यलं ब्वानाचवंनाह्य जि
जिगु ह्य गिलिगिलि यानाः

जितः थं वःह्य सु ?

जिगु हिनू हिनूली धिमे थानाचवंह्य सु ?

जिगु लुखाय् वयाः जिगु हि पवं वःह्य सु ?

सम्मेलनय् न्यं वईपिसं थःत बीगु हपाः नापं भाजु
इश्वरानन्द व भाजु शान्तदास मानन्धरं न्वचुइ थःगु नां

न्यायनाः बीगु हे जिगु निरिति तःधंगु तिबः जुल । “मां स्वयाचवन छन्त पिवाचवन” तालया कविता व इलय् हे जितः चवय् मं मडु । बगला साहित्यं कयाचवंगु थाय् हे जिगु व ई आदर्शया आजु खः । चवसां भाषा थकाय्गु खःसा चवमुइ आकर्षण दयमाः, दुग्यंगु साहित्यं बवलंके फयमाः । छुं न्हंगु बी, मेपिसं मव्व गु छुं छुं चवय् श्वहे कुतलय् जि दुबिना । ह्लापासा मनय् लूसा थः वःबले चवल, गबलें पौखय् थःगु भावना प्बंकल । बस । तर घ्राः छुं कथं जि थःगु लें वःछिना । थःगु चवसुया प्रतिक्रिता श्रोताया पुचलं काय्खन । पासा इन्द्र सालिया सत्लाह कथं जि ॐ बहालय् जूगु सम्मेलन लिपा प्रतियोगिताय् थःगु कविता मविया । तर प्रत्येक सम्मेलनय् धया थें जि च्वति काय्गु मव्व ता ।

थःगु काव्यात्मक भावना याउंके छःपुक प्बंकेफु धौपि खनाः जितः इर्ष्याजू । व इमिगु अभ्यासया लिचवः खःसा जि श्व स्वीकार थाय्मा- व अभ्यास जिके थौं तक भ्याः हे मडुनि । कारण जि गुगु नं कविता याउंके छःपुक चवय् मलं । प्रशव वेदना गजःगु खः वला जि मस्यु । असह्य पिडा मखुसां जिगु निरिति कविता चवय्गु ई वेदनायुक्त जुइ । नुगः उकुसमुकुस दनाः अर्धयं जुइ । तर उकिया शृजनां जितः सम्मोहन यानाचवनी । गुलि सव्बु-चाय् जि भावनाया आवेशय् सनाचवंगु नुगःपा थःमं कस्सिक चवना धेगु खें जि मस्यु । भावना भयविइवं जिगु न्ह्याः मिखां चवुइ । वयात सुदं कथं पिमव्वःतले चैन दइमखु । कविता जि आःपाः धया थें चाल्हाय् चवय्गुया कारण शायद जिके एकाग्रहता ह्य जुयाः नं जुइफु । मेगु इलय् जि कवितायात अन्तिम रूप बी ।

खय्त जि ताहाःगु कविता चवयागु मडु । तर कविता सिधय्वं खल्ती घानाः जि मञ्चय् गबलें दं मवना । व

खँय् हिटलरया “My Stugle” नं जि प्रभावित । हिटलर थःमं बीगु भाषणयात ह्य दुछि खनेदुगु ह्यायकं न्ह्याःने ह्लापां प्राकटिश याइ । वं भाषण बी न्ह्याः थुकथं याइगु कुतलय् तवःपु कलम स्वथुइ व त्याचाः मडु । न्ह्याथंगु न्ह्यास या लिसः मबीगु थगु खँ फयांफछि प्रभावित वंगं चवय्गु मासय् हिटलरया सफलताया छगू तःधंगु सुत्र खः । कविता चवनेया नामय् जि मञ्चय् डामा मवाना । तर कविता मञ्चय् न्ह्याथने न्ह्याःया वया छुं टेकिनक छघला । न्यंकेगु कविता ववथाय् दुने याकःचा यवव प्राकटिश यायगु । छगू छगू शब्दनाप आत्मासात याय्त स्वय्गु । मेगु भाषं धायगु खःसा थःगु कविताय् दुबिनाः जक जि दबुली चवया । जिगु कुतः सिति मवन लिचवः बांहे लात धाय्माः । श्व जिगु मिखाय् जुल । मस्यु मेपिनि मिखाय् गथे चवन खः ।

“भियतनाम” कविता जि दकले ह्लापां मूबहालय् न्यंका । “मां मालाचवना” वंगः व भ्याचाछःया दथुया ह्यासु छें दुने तःधं चुकय् । अथेहे “चवबिलु मखु छहा लाल खः जि दुर्गाया” कालिमाटीया दबुली चवना । भवंतया गोष्ठी “शहीद दिवसं । देगःया त्याः ५ स जि ०२३ सालया कविता चवयागु मेता मखु नीदें लिपा वहे बंसयां बन्न धाय् वया ववंहा मचा हसला ने. सं. ११०५ त्याः १५ स पिहांवःगु जिगु कविताय् देय्या वातावरणं गुकथं हीकल तुलनात्मक छगू किया च्वय्त खः ।

जि दबुली दं चय्धुंका ईश्वरानन्द दाइ व दुर्गालाल दाइया हःपाः कथं त्वाःबहाःया पासापिनिगु ग्वाहालि टेबहालय् निकःगु सम्मेलनं याना । अनहे “जि टेबहाःया मचा” कविता चवना । थौं नं लुमनेव तिवक मि । “बुद्ध ! छंगु अहिंसां जिगु गः किल” चवनेवं सुदर्शन मन्ते फनक्क फहिला झाल । छु याय् जि थःगु अनुभूतियात गःपः तियाः पिमव्वस्थें स्याय्मफुत । व सम्मेलन ववचाय्-

धुंका बहनि जिमि मांया पासा जिमि पासा (मानिकया) मां- मोतीमांयाके सम्मेलनयात कयाः न्यना । मोतीमां आखः मसः । तर वं ब्यूगु लिसः थये खः “छंगू कविताय् प्वाइन्ट दु ।” व खं जितः गुलि थिल धंगु खं थ्व लुमति क्यं ।

टेबहालय जूगु ह्लापांगु सम्मेलनय् जि मडु । अन्वले जि ह्लापाय् तिति । पासाविनि धापू कथं व सम्मेलनय् तसकं मनूत मुन । बा वलं नं मनूत फक्व वां लिगनाः न्वच व रचनात न्यने मत्वःतू । मासयात उकथं सालातय् फुगु हे सम्मेलनया दकले तःधंगु सफलता खः । थौं नं व पासा-पिसं छाति फुलेयानाः कनी । जि थैय् वय् न्ह्यः साहित्य सम्मेलनय् च्वइपि जक मख् न्यनीपिसं नं दुग्यंगु उत्साहलं व्वति काःगु जुयाच्वन । जि दबुली वने न्ह्यः हे धरपकड-या सरकारो अर्धाय् क्वचायधुकल । मरु बहालय् जगु सम्मेलनय् भाजु प्रेमवहादुर कसाःजं ब्यूगु न्वचुयात कयाः थो थो बिचाः ब्वलन थें । न्वचु बीपिनिया धापुति थ्व खंया भू सी दु । ह्लापा ह्लापां सम्मेलन जू बले प्रजातन्त्र-वादीत व प्रगतिशीलत निगु पुचलं राजनैतिक भेदभावं त्वताः व्वति काःगु जुयाच्वन । तर बुलुहं राजनीतिया ह्याउंगु रंगं थुकी आपाः थाय् कयाहल । सैद्धान्तिक मतभेद शुरु जक जूगु इलय् जि दबुली वनागु जुइमाः । ह्लापायापि न्ह्यलुवाःत सु सु खः धंगु जि मयू । खय्त अन्वघोष भन्ते, सुदर्शन भन्ते अथेहे भाजु हितकर वीर सिजुया न्वचु जि वरीवर मन्यनागु मखु । भाजु हितकर-जुया न्वचु बीगु शैली जि मुग्ध । तर जि व्वति कयागु इलय् भाजु इश्वरानन्द, कवि दुर्गालाल, शान्तदास व भाजु मानिकलाल न्ह्यलुवाः जुवाच्वंगु धाःसां खास पाइमखु । छगू ई थज गु नं बल थ्व निमिगु सांस्कृतिक आन्दोलन (क्रान्ति ?) खः धंगु नं उदघोषणा जुल । बैचारिक व सैद्धान्तिक लिखंसाया निर्ति छुं पुच.यात थ्व

नारां छुं अक्वश्य ज्या बिल । तर ततस्थ जुयाः मूल्यांकन याय्गु खःसा भाषा व साहित्यिक आन्दोलनयात थुकि हताः यात धाय्माः । विचाः पाःपि छुं चिल । ह्लापा ह्लापा गुलि मनूत मुनीगु खः व ह्य जुजुं वन ।

थुषाय्हेसाक न्हूगु कार्यक्रम ब्वलन- व खः गां गामय् साहित्य सम्मेलन । थ्व छगू उपलब्धि खः । थुकि यानाः गां गामय् छुं न छुं कथं थःगु मां माय् प्रति अद्वा ब्वलन । नापं गां गामय् मिसा शिजं मचातय्त थःगु भाषं च्वय्गु प्रेरणा बिल । थ्वहे इलय् ये, यल, ख्वपया पासापि नाप स्वनिगलं दुने व पिनेया यक्व नेवाः गां चाः हुला । थौं मती लुइ वइलय् थौं कल्लय्पा “इनाप” थैज्वःगु पत्रिका छगू दुगुला भाषा व साहित्य चकका यंकैत यक्व यक्व तिबः जुइ खइ ।

जिगु स्वभाव व स्थितिगत अक्षमतां यक्व आत्मीय पासापिनिगु पुचलय् नं जि इलय् ब्वलय् थ.त याकः अनुभव याम् । थ्व ल्याखं जि यक्व ग्रंथि मुक्त जुयाः सानेटोरियम् व सानेटोरियम देय् दुने टोखा गुंथा जुइमा वा देशं पिने सिमला हिलसया कसौलीया वा धरमपुरया । पित्याःया गुगुं देय् मडु धाःथें रोगीया नं गुगुं भाषा, जाती देय् मडु । तर जिगु भावनाया अभिव्यक्तियात कयाः धाय्गु खःसा जि अन नं याकः ।

०२२ सालया दय् भुनाच्वंगु उत्सुक हवाः हवाया पुखुली जि कयागु सन्तोष व्वय् थाकु । थःगु विद्यमान अस्तित्वया छुं (किचित् थजू) मू खनाः जिन्दगी ह्लापां भय्बिया वःगु लय्ताया ई खः व । थ्व वहे ई खः थ्व वहे दवू खः गन जिगु जीवनय् साहित्यिक पासापिनिगु न्हूगु आयाम ब्वलन । व दबुलि जितः ब्यूगु यक्व सिरपा मध्ये खः पासा राजा शाक्य व पासा कृष्ण सुन्दर मरल । दबुली नापं दनापि गुलि पासापि थौं लय् थ्वदूसा पुलुपुलु स्वय्त जक लयनाच्वन । पूर्ण दाइ (पूर्णबहादुर बंघ) नाप

जिगु ह्लापां परिषय गन जूगु खः क्वःछी मफु । तर जि लुमंरुं दगु बहालय् जूगु छगु सम्मेलनय् दुर्गालाल दाइनं ह्लापां ह्यसीका व्युगु जुइमाः । वय्कःनाप दुयंक स्वापू दयाबलिसे कविताया न्हूगु प्रवृत्ति पाखे दुनुगलं निसें जिगु अध्ययन व चिन्तन न्ह्यज्यात ।

छता खँ । साहित्य सम्मेलन जुयां वना च्चं वले पासा-पिनि दथुइ बैचारिक अध्ययन व कालबिल याय्गु खँ क्वःजी । उकी कृष्ण सुन्दर मल्ल, इन्द्र माली, पुष्प गोपाल (मेपि लुमंके मफुत) व जि ई व्यः लाकाः मुनेगु ज्या जुइ । वहे मुनेज्याय् माउत्सेतुंगया साहित्य व कलायात कयाः यनानया गोष्ठी पिव्व गु बिचालय नं छलफल जुइ । छुं शंका ब्वलनेबं मुज्या त्वःफी । श्वहे बैचारिक काल-बिलया सिलसिसाय् कृष्ण सुन्दर मल्लं जित यसपालं च्वःगु मार्क्सवाद सम्बन्धी सफू बिल । मार्क्सवादयात्र कयाः कथं हंक जि थःगु क्षमतां फक्व अध्ययन यानागु वहे सफुति निसें धाःसां ज्यू ।

२०२२ साल श्व आन्दोलनय् माउत्सेतुंगया बिचा या लिधंसाय् समालोचक भाजु माणिकलाल श्रेष्ठजु ब्वलंका दीगु “च्वसूया अन्तय् र्बंगः हाय्केगु” सिद्धान्तं झी भाषाया यक्व च्वसितय् च्वसा थौं नं पुवंक मुक्त जुइ मफुनि ।

छगु अजुचायापुगु खँ छु धाःसा जिगु कविता ह्लापां प्रकाशित जुल नेपाली अनुवाद जुयाः । शान्तदासदाइ छेय् ज्ञायाः “भियतनाम” कविता न्ह्याया यंका दिल । “स्वास्ती मान्छे” य् पिहां वल । शायद थुकी सिद्धान्तं हा काःगु दइ । श्व सन्दर्भय् छत्वाः खँ न्ह्याथने त्यना अ प्रासंगिक जुइमखुला !

छःनु शान्तदासदाइया छेय् वनातले खँया खँय् जि धया “थौं भियतनामौतय् पं लिनाः जि कविता च्वया । तर गुगुं इलय् जि इमि विरुद्धय् नं च्वसा ल्हूने फु ।” श्व खं शान्तदास दाइयात थुं दिल “छंके सिद्धान्त मरु” ... मिखा तिसिनाः सः तय्गु जिगु सिद्धान्त मरु ।” श्व जिगु मरु जि दुनेया मनूया सः खः ।

तर अपशोच गुहा बखुंया लागि जि सतां चिया विरुद्धय् सः तयाः थौं वहे बखुं सतां चा जुवाः कं पुचियाया सर्गतय् मन्दः कयाच्वन अयुनं छसः तय् मफुनि ।

वचचाय्के न्ह्या -

इन्द्र माली व जि मचां निसेंया पासा । साहित्यिक पुचलय व जिगु स्वापूया आधार धाःसां पाइमखु । छुं न्ह्याः ल्यू मचांनिसे निम्हस्यां च्वसा न्ह्याकागु खः सः थौं मसः थौं । २०१८ साल पाखे थःगु प्रौढ हाइ स्कूलय् निगू भाषाया जूगु संयुक्त साहित्य सम्मेलनय् नेवाः भाषाया जिगु कविता ह्लाप जूगु दु । श्व खं बं स्यू । उलिजक मरु २०१७-०१८ साल पाखे हे जि च्वयातयागु कविता मुनाः इन्द्र भाजु कनक द्वीप व. आ. याथाय् वनाः उकिया आलोचना च्वका हय्धुंकुगु खः । उकि बं जितः २०२२ साल लिपा अक्सर धाइगु “छ २०२२ सालया प्रडक्ट धकाः छं छाय् स्वीकार याय्गु ?”

वया खँय् अवश्य छुं सत्य दु । लिखलय् जि थुलिहे धाय् “खः जि ह्लापा नं च्वबा । तर वया मू जि मरु । जि थःत हामस्यु । अवश्य नं जि २०२२ सालया उपलब्धी मख्यफु । तर २०२२ सालं जिगु जिन्दगी गुगु ह्युपाः हल वयात जि गुकथं अस्वीकार याय् ।”

वनस्पतिया रहस्यमय जीवन

-- मयजू गंगा मल्ल

सिमा, स्वांमायात अर्थे स्वयंललय जीव मखु थें च्वं तर इमिके नं मनू व जीव-जन्तुतयके थें जीवन दु । जलि जक मखु, यदि सुनां नं सिमा, स्वांमायात सास्ना बिल धाःसा इमिसं नं स्याःचाः लिलें दुःख बीपि मनूत वा सुं खनाः इपि तसकं ग्याः । थुमिगु रहस्यमय जीवन-बा बारे पीटर टस्पकिन्स व क्रिस्टफरवर्ड च्वःगु The Secret life of plants सफुती न्हायनातःगु दु । अथेहे जगदीश चन्द्र वसुं नं सिमात तसकं संवेदनशील जू धकाः प्रयोग यानाव्यंगु दु । The Secret life of plants सफुती सिमां मन्तयगु मनय च्वंगु खें व इमिगु भावनायात सीका कायफु धकाः नं उल्लेख यानातःगु दु । झीसं विश्वास याय फइमखु कि यदि सुनां नं सिमायात स्वथुला बिल धाःसा व सिमा स्यानाः स्वयं यः व व स्वथुला मनू खनाः वया पासा सिमात (जःलाखःला सिमा) नं ग्यानाः कयकयकुं ।

मनू जीवनया मू आधार धरतिइ बुइगु वाउंगु सिमात खः । सिमात मदयकं मनूतयसं न नखनी न सासः हे ह्वायफइ । मनू स्वायत्तमाःगु अक्सिजन सिमां

शीत बी, अले मनूयात ज्या लयलय् मडुगु कार्वनडाइ-अक्साइड इमिसं काइ । सिमाया हलं ह्नि ह्नि जः संस्लेषण यानाः साढे दुइ करोड वर्ग मील तक मनू व पशुतयत मदयक मगाःगु नसा व अक्सिजन उत्पादन याना बी ।

मनुखं दच्छिया दुने ३७५ अरब टन नसा नइ । उकि मध्ये वनस्पति पाखें हे यवव पूति जू । थुकी जनावर-या ला नं लाः वः छायधाःसां जनावरत नं वनस्पति नयाः हे भ्वानाच्वेपि खः ।

संसारया फुक्क सिमायाके जीवन दु । गुगुं सिमा लिधंसा दतकि थाहां वनी । यदि व लिधंला लिकयाः मेभाय् तयाव्युसा छुं ई लिपा व सिमा लिधंसा पाखे हे न्हाः वनी । गुहा इमूचां इमिगु जीवन तत्व नइ धगु खें सिमा, स्वामां बांलाक स्यू । उकि अज्याःपि इमूचात थःगु लिक्क वलकि स्वांपवः बन्द जुइ । प्याःगु माय् इमूचात गय्मफु । उकि प्याःगु माय् जक हानं स्वां ह्दइगु खः । ट्राइकोसेरस पभिपलोरव माया स्वां पोथी लाप्चा थें च्वं । उकि भाले लाप्चां व स्वांयात पोथी धकाः संभोग याइवलय् उकी परागत क्रिया जुइ । थुलि जक मखु,

कीतयसं परागन याइगु माय् कीतयत् य गु रंग व नस्वाः
 दुगु स्वां ह्रद्वचंगु जुइ । गुकि इमिगु मन साली । फसं
 परागन याइगु माय् अज्याःगु नस्वाः व रंग दइमखु ।
 आत्तरक्षायी निर्ति गुगुं माय् कं नं दइ । वनस्पति जगतय्
 थज्याःगु खोज यक्व वैज्ञानिकतयसं याःगु दु । मनूया
 वनस्पतीनाप स्वापूया ज्ञान व्युह्य दालय् ह्लापाह्य मन्
 वैक्सटर खः ।

सिमा व अर्तिट्रिय सम्बेदनाः—

पुलिस व सुरक्षा अधिकारीतयत् सत्य खं सीकेगु
 वैज्ञानिक तरीका स्यनीह्य न्यूयोर्कयाह्य वैक्सटरया मनय्
 स्वांमाय् तइगु लखं व स्वांमाया हलय् छु प्रतिक्रिया जुइ
 व गुलि ई साली धंगु वन । थव १९६६ या खं खः । वं
 छेय् च्वंगु डाकेना मेसेनजिएना स्वांमाया हलय् पोलि-
 प्राफलाई डिरेक्टर चिनाः वया हाय् लः तयाः यन्त्र
 चलय् यानाबिल । तारय् करेन्ट वय्वं ग्याभ्लानो
 मिटरय् च्वंगु मुलु सनाः छध्वः साला वयनाः लिपा
 सन्तोषया संकेत वयन ।

सिमाया थज्याःगु प्रतिक्रिया खनाः वैक्सटर पत्याः
 मजू । वं मनूयात ह्यायत् याइगु परीक्षण सिमाय् यायगु
 बिचाः यानाः हः छहः ववाःगु कफिइ थुनाबिल । तर
 थुकि छुं प्रतिक्रिया मक्यं । अले वं हः यात च्याकेगु बिचाः
 यात । थव बिचाः वया मनय् वय्वं सिमाय् खानात गु
 ग्याभ्लनोमिटरय् मुलु सनाः छध्वः वयक्वःगु धवः सालाः
 ग्याःगुया प्रदर्शन यात । मनय् जक लुइकाः सास्ति
 मयाःसां सिमा ग्याःगु खनाः वैक्सटर अजू चाल । अले
 दना वनाः सलाई कया हःबलय् मुलुं हानं मेगु छध्वः
 साला तल । लिपा सलाई हे च्वाकूबलय बिना प्रतिक्रियां
 हे सिमा आत्मसमर्पण यानाबिल ।

चेतना व ज्ञानेन्द्रियया खंय् सिमायाके नं मनूतय्के थें

बल्लाः धंगु खं वनस्पती विज्ञ भाजु वैक्सटरं थव घटनां
 सीका काल । भाजु वैक्सटरया धापुयात अन्न अण्वः
 दुरुस्त यायत् वयानाडायी शरीर रचना शास्त्रया छह्य
 मयजु वय्कःयाथाय् वल । थःगु धापु प्रमाणित यायत्
 भाजु वैक्सटरं मयजुया न्ह्याःने छमा यायां न्यामा तक
 सिमा प्रयोग यात तर गुगुं सिमां नं छुं कथंया प्रतिक्रिया
 मक्यं । खुमागु सिमां ग्याःगुया प्रतिक्रिया वयन । लिपा
 व मयजु लिहां वनेधुंकाः प्रत्येक सिमां थःगु प्रतिक्रिया
 वयावयन । थथे जगुया कारण मयजु न्ह्याःने दतले सिमात
 मुर्छा जुयाः छुं हे प्रतिक्रिया मक्यंगु जुयाचवन ।

सिमाया स्मरण शक्ति

सिमातय्के नं स्मरण शक्ति दु धंगु खं भाजु वैक्सटरं
 प्रमाणित याना व्युगु दु । सिमातय्गु स्मरण शक्ति सीकेया
 निर्ति वैक्सटरं वय्य न्ह्यथना थें प्रयोग याना स्वःगु दु ।
 छकू भवंतय् “सिमायात वयाथासं त्यहें थनाः कुचा कुचा
 थलाभ्यु” धका चवत । ग्वाहालिया निर्ति खुह्य पासापिन्त
 थःगु छे सःताः थम्हं प्रयोग यायत्यनागु खं सकसितं
 थुइकाः छकू छकू भवं सकसितं काय्कल । कुचा थलेगु
 चवयातःगु भवं लाःम्हं सुयातं छुं मघासे निमाय् छमा
 लिनाः कुचा कुचा यानाथकल । प्यन्हु न्याम्हु लिपा
 सकसितं सःताः पालपाः ववथाय् दुछवत । न्याम्हं तक
 वंबले सिमां छुं कथंया प्रतिक्रिया मक्वः तर खुह्याह्य मन्
 वंबले ग्याभ्लानोमिटरया मुलुं धवः साला वयन । कारण
 खः — दकले लिपा वंह्य मनुखं ह्लापा थः लिक्कच्वंगु
 सिमा त्यहें थनाः कुचा कुचा थलाथकुगुलि खः । गुकि
 यानाः थःत नं वहे व्यवहार याः वल ला धकाः प्रतिक्रिया
 पिक्वःगु जुयाचवन ।

सिमाया भावनात्मक तादात्म्य

थःत लहिनातःह्य मन् प्रति सिमातय्के नं मनूतय्के
 थें हे माया दु । अदि थःत लहिनातःह्य मन् न्ह्याःने महु

अथवा तापाःथःय वनाचवन धंगु वयं धंगु खं बैक्सटरं प्रयोग याना स्वःगु दु । छकः बैक्सटर न्यूयोर्क न्यू जर्सी वन । थः पिहां वने न्ह्याः हे बैक्सटरं ग्राफ ठीक इलय् छिचे याइगु यानाः मिलय् याना थकल । भाजु बैक्सटर न्यूजर्सी थःगु छे (न्यूयोर्क) लिहां वयाः स्व बलय् खनकि न्यूजर्सी थःगु प्रयोगया स्लाइड वयगु ठीक इलय् सिमातयसं ग्राफ च्वयाः हर्ष प्रकट यानातल । न्यूजर्सी थःगु छे लिहां वय्त्यंगु ठीक इलय् न थः सातिक वइन धकाः लयताःगु ग्राफ च्वयातल । बैक्सटरं श्वहे प्रयोग छगः खा या बाकसय् तयाः नं याना स्वल । उकी न थः प्रति अज्याःगु हे प्रतिक्रिया खनाः बैक्सटर भाजु अजू चाल । थज्याःगु हे छगू अजू चायापुगु घटना बैक्सटरया जीवनय् जुल । छहू बैक्सटरया पतिचाय् ग्लेड चानाः हि वःबले क्वथाय् तयातःगु सिमाचातयसं दुःख प्रकट यात । थुकि यानाः सिमातयसं थः न्ह्याःने सुं जीव सीसा दुःख प्रकट याः धंगु खं बैक्सटरं तःगू प्रयोग यानाः सीकल । सिं सीपि अथवा सिं काइपि जंगलय् वनीबलय् सिमात फुक्क धरथर खानाः ग्याइगु, खराचा न्ह्याःने वल कि गाजरया मा ग्याइगु, खे तछ्याइबलय् सिमातयसं प्रकट याइगु भादि खं नं बैक्सटरं प्रयोग याना-स्वल ।

सिमाया यान्त्रिक उपयोग

वनस्पतीया रहस्यमय खंयात कयाः जगु रेडियो कार्यक्रम इलेक्ट्रोनिष्ट विशेषज्ञ भाजु प्येर पाल साबिन तसकं प्रभावित जुल । थुकि यानाः वयकलं सिमाया संचार क्षमताया रहस्यबारे पत्ता लगे यानाः सिमातयत यान्त्रिक उपयोग याय्ज्यू धंगु खं कनादिल । वयकलं बिजुलीं न्ह्याइगु न्ह्याव्व सा, मोटरय् च्वंगु ईन्जिनया दिशा मोडे याय्त सफलतापूर्वक सिमायात प्रयोग यानाविल । ईन्जित चले जुलकि मोटर छगू थासय् थ्यनी, अले

अनच्वंगु छगू स्वीच अन जुइ । स्वीच अन जुइबं साबिनयात थःगु हाय् स्वानातःगु करेण्टं ज्वनी । ह्यापाया स्वीचया न्ह्याःने मेगु स्वीच ग्याल्मानोमिटर नाप स्वानात गु दु । डाइभरयात करेण्टं ज्वनेव नापच्वंगु फिलोडेण्डोन माय् खानातःगु मुलु तसकं सनी । ग्याल्मानोमिटरय् स्वानातःगु मेगु स्वीच अन जुइ । थुकि याना ईन्जिन ल्यूनेपाखे वनी । लिपा थःगु हाय् स्वानातःगु तार लिफयाः चल्य् याः बलय् ह्यापा थें स्वीचयाथाय् थ्यंबले करेण्टं ज्वंगु लुमंकेवं फिलाडेण्डोनमां ह्यापा थें प्रतिक्रिया वयन । थुकि यानाः ईन्जिन ल्यूने पाखे वन । थुकि स्पष्ट यात कि साबिनयात शारीरिक आघात जक मखु मानसिक आघात खनाः नं सिमात संवेदनशील जू ।

विज्ञ साबिनं सिमाया चेतनाया प्रमाण ला बी मफु तर मन्तयसं थः छचाःलि गज्याःगु उर्जा क्षेत्र दय्की अज्याःगु हे उर्जा क्षेत्र सिमां नं दय्की धंगु खंया नाप थुपि निगूया वथुइ सम्बन्ध स्थापना वाःसा उपयोग जुइ धंगु खं प्रमाणित यानाक्यंगु दु ।

रूसी वैज्ञानिकतयसं तयार याःगु प्रक्षेपास्त्र प्रशिक्षित भौचातयसं आकाशय् दिक्फु धंगु एल. जी. लरेंसया च्वसु इवनेव साबिनं भौचिया थालय् प्रक्षेपास्त्रय् सिमाय् प्रयोग याना स्वयगु बिच्चाः यात । थुक्रिया निती बैक्सटरं दय्कगु यन्त्र सिबें सच्छिष्टव चीधंगु इलेक्ट्रोनिक् वसः नं तसक चिसःगु यन्त्र दय्कल । श्व यन्त्र स्वीचं ज्यायाइ । सिमाया संवेदनाया तिब्रताया अनुपातय् यन्त्रया जः कम वा बन्द हे जुइ । श्व यन्त्रय् बुलुहुं सः बिल थुकि थलाः क्वलाःगु तरंगया रूप कयाः तःताजिया सः पिकाइ । श्व सः टेप यायगु नं यन्त्र दय्कल । थथे मन्तयगु सम्वेदनात्मक अनुक्रियाय् सिमाया स्वापू बारे अज्ज अप्वः सीकेत अमेरिकाया स्थल सेनाय् प्रयोग याय्त स्वयाच्वंगु दु । थुक्रिया शाध केन्द्र बर्जिनियाया फोर्ट वेलियर धंगु थासय् दय्कुगु दु ।

वार्यडया बिचाः कथं ग्याल्भानोमिटरय् सिमायागु प्रतिक्रिया हल्य् ब्वलनिगु विद्युतिय प्रयोग मखु बरू पिनेया झिरि दुनेया झिरि तक कोशिकाया जैविक क्षमताय् Birpotential जुइगु परिवर्तनया लिचवः खः । मेह् वनस्पतीबिज्ञ एल. कार्लसनं नं सिद्ध याःगु दु कि कोशिका-या गुगुसमुहनं थःगु ध्रुविकरण परिवर्तन यायफु तर थुकियात गुगु उर्जा लगेजुइ जक मस्युनि । वार्यडया धापु कथं ग्याल्भानोमिटरय् जुइगु प्रतिक्रिया भोल्टेज परिवर्तनया लिचवः खः । अले जैविक क्षमताय् जुइगु थ्व परिवर्तन चेतनाया माध्यम खः । थुकि सिमातयगु चेतना मनूतयगु चेतना सिवें सुक्ष्मग्राही अले यक्व नं दु धंगु प्रमाण याः ।

जापानया डा. हाशिमोतो सिमातयगु प्रतिक्रिया इमिगु हे सल्य् रेकर्ड याःगु दु । डा. हाशिमोतो बर्शन शास्त्रया डाक्टर व पेशा इलेक्ट्रोनिक इन्जिनियर खः । डा. हाशिमोतो सिमातयत बिस तक निनेगु व जोडे यायगु नं स्यन । डा. हाशिमोतो परामानशिक शक्तिया छह्य अनुसन्धानकर्ता नं खः । ब्यक्ःया धापु कथं स्वंगू आयाम दु । अले भौतिक जगतं अलग्ग मेगु प्यंगूगु आयाम नं दु । उकि भौतिक जगत नं दु, नियम नं दु । वनस्पति थ्व प्यंगूगु आयामं सम्पन्न उकि इमित मनू सिवें अण्वः विकसित धायमाः ।

सिमाया चेतना शक्ति

रूसी अखवार 'प्राभदा' या सम्वाददाता बी. चेकोवर्त छकः मास्कोया तिमिरयजिव कृषि विज्ञान अकादमीया प्रयोगशाला स्वयाच्चबले वया न्ह्याःने हे बांलागु अंगूर माया हा दाःगु लख्य् तयाबिल । अले व मा तसकं वाया वाया कनाः हाल । थ्व सः छगू तसकं सम्बेदनशील यन्त्रय् रेकर्ड यात । अथे पिने स्वयंबलय् छं

जू थें मच्चंसां व मायात सी थें सास्ति जू । व मा सी त्यंगुलि उकी च्वंगु छगू किसिमयागु मस्तिष्क कोशिकां वयागु व्यथा व्यक्त यानाहल ।

अकादमीया पादप - शरीर रचना विभागया अध्यक्ष प्रो इवान इसीदोरोविच गुनारया धापु कथं सिमायाके नं मनूतय् नाडीइ थें विद्युतीय आवेग दु । सिमातयत नं चाह्लय् आराम साः । इदि इमित चाह्लय् यक्व जः (Strong light) वयन धाःसा त्यानुसेच्वंगु लक्षण इमिसं वयनी । सिमाय् क्लोरोफार्म ह्वला बिल धाःसा इपि नं वेहोश जू । अले वयागु जैविक क्षमता सुशुण्त अवस्थाय् थयनी ।

रूसी वैज्ञानिकतयसं लुइकुगु दु कि सिमाया विशेष नाडीं विशिष्ट नाडी केन्द्रय् संदेश छबइ । अले व संदेश उकि ग्रहण याइ । इमिगु थ्व केन्द्रय् पिने वःगु सूचनाया विश्लेषण जुइ । अले अनं हे सिमायागु सम्बेदन व प्रतिक्रिया निश्चित जुइ । सिमाया नं छगू निश्चित क्रम दु । यदि इमित नियमित रूपं पूरा ई आराम कायगु वातावरणमन्त कि सिमा नं सी धंगु प्रयोगं सोकल ।

लेनिनग्रादया कृषि भौतिक संस्थानया जीव यान्त्रिक मस्तिष्क वायोसाइवर न्याटिक प्रयोगशालाया अकादमी-शियन भाजु अब्राम फ्योदोरोविच इयोफं छमा Leguminous माय् यान्त्रिक मस्तिष्क स्थानाबिल । मायात जब जः मालीमखु, वं यान्त्रिक मस्तिष्कयात स्यायगु आदेश बी । यान्त्रिक मस्तिष्कं मेगु यन्त्रयात मत स्यायगु आदेश बी । थथे हे सिमां यान्त्रिक मस्तिष्क-यात गबले गुलि लः माः व नं कनी । सिमां छकलं यक्व लः त्वनीमखु । इमिसं प्रत्येक घण्टाय् दुइ मिनेट जक लः त्वनी ।

(कथहं)

तुलाधर व भाषा

ग्राम चुनाव लिपा जनताया राजनैतिक चेतनाय प्रभाव लाकूगु दु । येंनं चनाव त्याकादीह्य भाजु पद्मरत्न तुलाधरं सदनय् हितूगु निश्चल भूमिकां जनताया मानसपलटय् चेतना थनेगु ज्या जूगु दु । २५ दै या पञ्चतय गठय् वना: 'जि पञ्च मखु' धका: साबित याना वय्फुगुली भाजु तुलाधर बधाईया पात्र ला ख हे खत लिसें वय्क.या अभिव्यक्तिइ परिवर्तनवादी जनतां थ:गु नुग: खे हे अभिव्यक्त जूगु चाय्कुगु दु । देश ब जनताया दुर्दशाय् तिकिनंगु खबि जनतां थ:गु हे खबि तिकिनंगु ताय्कुगु दु ।

जनतां भाजु तुलाधरया गतिविधियात मिखा हे लिमकासें स्वयाच्चंगु दु । सदनय् वय्क.या थौं तकया भूमिका सही जनप्रतिनिधि भूमिका जूगु जनतां ताय्कुगु दु । यस्ये सी दु- थौं पञ्चत आतंकित जूगु दु । भाजु तुलाधरं न्ह्याव्ययादीगु स्वता खेय् थौं सदन चुप जुयाच्चंगु दु ।

१) संबिधानय् त्रुति दु, जनताया हितया निति भिकेना: ।

२) जनता बहुदल पक्षय् दु, राजनैतिक स्वतन्त्रता बीमा: ।

३) देश जर्जर अवस्थाय् थ्यंगु दु, युक्रिया जिम्मेवार सु ? व्यक्ति लाकि व्यवस्था ?

□ □ □

भाजु तुलाधरया विजयं थव साबित जू कि जनतां भाषा समस्यायात नं राष्ट्रिय समस्या कथं स्वीकार या.गु दु ।

- सरकारया छगू जक भाषा नीतियात विरोध या.गु दु ।

- भाषा आन्दोलनय् ब्वति का:पिन्त साम्प्रदायिकताया मिखां स्वया ववाच्चंगु परम्परायात चुनावि अभियानय् हुइका ज्या जुल । भाषिक आन्दोलनय् सहभामि जूपिन्त साम्प्रदायिक मखु, राष्ट्रिय समस्या

ज्यंकेत ब:पि संघर्षरत सेनानि कथं प्रमाणित जुल । अथवा राष्ट्रव्यापि रूपय् बल्लनाच्चंगु भ्रम चीकेगु ज्या जुल । थव त:धंगु उपलब्धी ख: ।

- तर थवहे इलय् लाक्क छगू विशेष वर्ग सुनियोजिक ढंगं संचालित जुल - भाजु पद्मरत्न तुलाधरयात, वय्कलं बियादीगु भाषा सम्बन्धी बिचा:यात आक्रमण याय्त । बिचा: प्रति सहमति असहमति दइ । सहलह जुइगु आवश्यक जू । सहलहं हे छगू ठोस निश्कर्ष पिहां वइ, सकसित भि जुइ । सहलह याय्त, थ:गु बिचा: बीत हवा:पालं पुइम्बा:, तर भाजु तुलाधरयात क्वथलेत सक्रिय पुचलं हवा:पालं पुया: आक्रमण यात । 'इनाप' वा: पौया यक्व ह्या: थव हवा:पा: पुया: पिहां व:पिनिगु विचालं जा:गु दु ।

थनथाय् जि मथूगु 'इनाप' वा: पौया स्तम्भ शीर्षक "झीगु भाषा नीति गथे जुइमा: ?" ख: । वास्तवय् भाषा नीति सुयात मा: - सरकारयात ? जनतायात ?

जनताया भाषा नीति न्ह्याबले स्पष्ट । थन सहलह जुइमा:गु, सन्तोष असन्तोष प्वकेमा:गु सरकारी भाषा नीतियात कया: ख: तर जि थव मस्युकि यदि झीगु भाषा नीति वव:ज्यूगु खण्डय् थन लागू याय्फुगु समान्तर... नं दु अथवा क्षमतावान अजा:पि न दु । गुपि थौं छदम भेष्य दु ।

खतं भाजु तुलाधरया रापसया उम्मेदवारीया घोषणा लिसें हे भाषा ह्य:या छपुच: घुलमुल जुइगु शुरू जूगु दु । थथे जूगुली जनताया दथुइ थो थो हल्ला जूगु ख: । गुम्हेस्यां वय्क:यात, भाषिक मिखां जक स्वयंगु कुत: यात धाल । गुम्हेस्यां भाषाय जक कुनेत स्वत धाल । गुम्हेस्यां वय्क:यात व्यापकतां पनेत स्वत धाल । गुम्हेस्यां गनं संचालित धाल । जि स्वयं जनताया दथुइ थथे खे जंगुया मू कारण, जनतायाके वय्क.पि प्रति दुगु आस्थाय् वा: ला:गुलि जुइमा: । न्ह्यागु थजु घुलमुल पलख जक जुल । समुन्द्रय् वय्क:पिस थ:त समाहित यानादिल । बस !

- बज्राचार्य

REPORT OF THE
(PART I)

Sl. No.	Name of the Candidate	Grade
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

देगः द्विचा सफू (छसीकथं)

देगः १	जीवन लँपुइ	वासुपासा
देगः २	कोगु साहित्यय् वाखं	कृष्णचन्द्र सिंह
देगः ३	सिद्धिदास लुमंकाः	रामभक्त
देगः ४	सतः	सं. साःमि, ये
देगः ५	सिलुस्वां	गिरिजाप्रसाद
देगः ६	गिरिजाप्रसादया गद्य कविता	गिरिजाप्रसाद
देगः ७	भोंमि निवन्ध	सं. रामभक्त
देगः ८	समानान्तर	भूषणप्रसाद श्रेष्ठ
देगः ९	छ धन्य खः	इश्वरानन्द
देगः १०	थैक्यू मिण्टर ग्लाड	अनु. साःमि, ये
देगः ११	स्तरीय ने भा. नि.	काशीनाथ
देगः १२	गजिगुलुया ह्मगसय् पशुपतिनाथ	मदनमोहन मिश्र
देगः १३	ने. भा. भाषा विज्ञान	डा. तेजरत्न
देगः १४	नमि	शशिकला मानन्धर
देगः १५	बुद्ध नुगः	गिरिजाप्रसाद
देगः १६	जि विश्वास म्वाय्	केशरमान ताम्राकार
देगः १७	श्रद्धा	वासुपासा
देगः १८	न्यतालय् दाय्धुंकाः	अजीज ने सीन
देगः १९	तबन	गिरिजाप्रसाद
देगः २०	तनावंगु लागा	मुदन खुसः
देगः २१	उखे स्व थुखे स्व थःगु ख्वाः थम्हं स्व	विकास
देगः २२	निभाः	धुस्वां सायमि